

25.3.2021

LAUSUNTOYHTEENVETO

VAMMAISTEN HENKILÖIDEN OSALLISUUDEN TURVAAMINEN VAMMAISPALVELUISSA

Osallisuustyöryhmän raportti

1. TIIVISTELMÄ

Vammaisten henkilöiden osallisuuden turvaamista vammaispalveluissa käsitelleen osallisuustyöryhmän raportti (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:37, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162611>) oli lausuntokierroksella 18.12.2020 -15.2.2021. Lausuntoja saatiin yhteensä 60. Lausunnonantajista 25 oli järjestöjä, joista valtaosa oli vammaisjärjestöjä. Muut lausunnonantajat olivat kuntia ja kuntayhtymiä (17), valtion viranomaisia (11) ja muita tahoja (7).

Lausuntopyyntöissä pyydettiin ottamaan kantaa muutosehdotuksiin, joita osallisuustyöryhmä teki keväällä 2019 rauenneeseen hallituksen esitykseen (159/2018 vp). Muutosehdotukset koskivat uutta vammaispalvelulakia koskeneen lakiehdotuksen ensimmäisen luvun pykälää (1 ja 3-5 §) sekä sosiaalihuoltolain 36 ja 39 pykälää perusteluineen.

Lausunnonantajat katsoivat, että työryhmän ehdotukset lisäisivät vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevien palvelujen asiakasprosesseissa ja vahvistaisivat vammaisten henkilöiden oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin vastaaviin palveluihin.

Vammaispalveluja koskevan lakiehdotuksen osalta laajimman kannatuksen sai ehdotus, jonka mukaan vammaisella henkilöllä olisi oikeus käyttää hänelle soveltuvaa kommunikointikeinoa. Myös ehdotus vammaisen henkilön tukemisesta tarvittaessa tiedon saannissa sekä oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa sai laajan hyväksynnän. Näitä ehdotuksia kannatti noin yhdeksän kymmenestä lausujasta. Muita hyvin laajaa kannatusta saaneita ehdotuksia olivat vammaispalveluja koskevien päätösten säätäminen pääsääntöisesti toistaiseksi voimassa oleviksi ja vammaisen henkilön itsenäisen elämän tukemisen määrittely yhdeksi vammaispalvelulain tarkoitukseksi.

Työryhmän sosiaalihuoltolakiin ehdottamista muutoksista laajinta kannatusta sai asiakkaan vahvuuksien ja voimavarojen sekä toimintakyvyn arvioinnin lisääminen sosiaalihuoltolakiin asiakassuunnitelman laatimisen lähtökohdaksi. Kaikki ehdotukseen kantaa ottaneet lausujat kannattivat tätä ehdotusta. Myös lisäsehdotusta, jonka mukaan asiakassuunnitelma olisi laadittava yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa omaisen, läheisen tai muun asiakkaan edustajan kanssa, kannatettiin laajasti. Sen sijaan ehdotus asiakkaan läheisen näkemyksen huomioon ottamisesta asiakassuunnitelmaa laadittaessa sai hieman pienemmän kannatuksen, ja melko monet lausujat eivät ottaneet asiaan kantaa. Useat eri tahoja edustavat omaisten ja läheisten asemaa koskevia ehdotuksia kannattaneetkin lausujat korostivat, että vammaisen henkilön oman näkemyksen huomioon ottaminen on ensisijaista, kun arvioidaan palvelutarpeita ja suunnitellaan palveluja.

Vammaisjärjestöt kannattivat lähes poikkeuksetta lakeihin tehtyjä muutosehdotuksia sellaisenaan tai ainakin osittain. Toisaalta ne ehdottivat useita tarkennuksia ja laajennuksia pykälien perusteluihin ja korostivat uuden vammaispalvelulain toimeenpanon huolellisen suunnittelun ja riittävän resursoinnin, seurannan sekä valvonnan tärkeyttä. Myös monet viranomaistahot kannattivat työryhmän ehdotuksia ainakin osittain. Järjestöjen ja kuntia edustaneiden lausujien kannat erosivat melko paljon, toisaalta mielipiteet jakautuivat myös kuntien ja kuntayhtymien kesken. Lausujat, jotka eivät kannattaneet ehdotuksia tai kannattivat niitä vain osittain, olivat useimmiten kuntia ja kuntayhtymiä ja joissain kysymyksissä myös valtion viranomaisia. Kielteisen tai kriittisen suhtautumisen syyinä oli melko usein näkemys, että lakiin ehdotetusta asiasta on jo säännelty riittävästi yleislainsäädännössä. Osa kuntavastaajista näki ehdotuksissa myös palvelujen järjestämistä vastaavassa olevan tahon harkintavallan sekä ammatillisen näkemyksen arvion perusteetonta kaventamista suhteessa asiakkaan näkemykseen. Ehdotuksiin katsottiin liittyvän myös vammaisten henkilöiden ja muiden sosiaalihuollon asiakkaiden oikeuksien ja asiakasprosessin yhdenvertaisuuteen liittyviä ongelmia. Osa kunnista ja kuntayhtymistä katsoi, että työryhmän päätöksentekoa ja palvelujen toteuttamista koskevat ehdotukset merkitsisivät palvelutarpeen arvion ja asiakassuunnitelman säätämistä vammaispalveluissa sitovammaksi kuin muissa sosiaalipalveluissa. Kuntien edustajien lausunnoissa tuotiin esille myös vammaispalvelujen rajalliset henkilöstö- ja muut voimavarat suhteessa ehdotettuihin pykäliin ja niiden perusteluihin. Kunnat korostivat myös, että vammaispalvelulain nojalla tulee myöntää palveluja vain vammaiselle henkilölle itselleen. Omaisia ja läheisiä on tarvittaessa tuettava yleislainsäädännön perusteella.

2. LAUSUNTOPYYNNÖN TAUSTA

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmaan sisältyy vammaispalveluja koskevan lainsäädännön uudistaminen. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 13.12.2019 työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida ja valmistella säännösehdoituksia vammaispalveluja koskevaan lainsäädäntöön. Työryhmän asettaminen vastasi yhteen lausumista, jotka eduskunta antoi vammaisjärjestöjen 7.3.2012 tekemän vammaisten henkilöiden välttämättömän avun ja tuen kilpailuttamisen lopettamista koskeneen "Ei myytävänä" -kansalaisaloitteen (KAA 2/2018 vp) johdosta.

Osallisuustyöryhmän ehdotusten pohjana oli keväällä 2019 rauennut hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi sekä laeiksi sosiaalihuoltolain ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annetun lain 13 §:n muuttamisesta (HE 159/2018 vp). Työryhmä muokkasi hallituksen esityksen ehdotusta uuden vammaispalvelulain ensimmäisen luvun pykäliksi ja pykälien perusteluiksi sekä ehdotusta asiakasprosessiin liittyviksi sosiaalihuoltolain muuttamista koskeviksi pykäliksi ja niiden perusteluiksi. Osallisuustyöryhmän raporttia on tarkoitus hyödyntää jatkossa laadittaessa

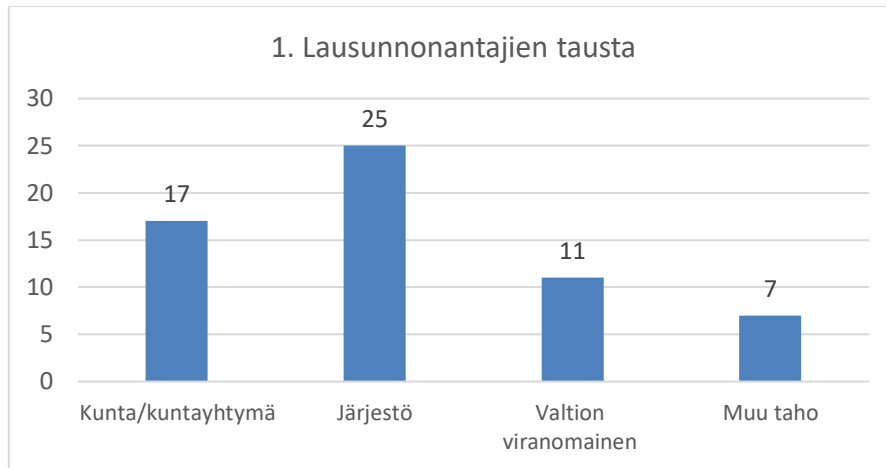
vammaispalvelulainsäädännön kokonaisuudistusta koskevaa hallituksen esitystä.

Osallisuustyöryhmän raportti julkaistiin 16.12.2020. Raportti oli lausuntokierroksella 18.12.-15.2.2021. Lausuntopyyntö julkaistiin lausuntopalvelu.fi -sivustolla. Lausuntoja pyydettiin jakelussa mainituilta. Myös muilla kuin jakelussa mainituilla oli mahdollisuus vastata lausuntopyyntöön. Lausuntoja saatiin kaikkiaan 60. Suurin osa vastaajista vastasi kaikkiin tai lähes kaikkiin kysymyksiin.

3. LAUSUNTOPALAUTE

1. Lausunnonantajan tausta

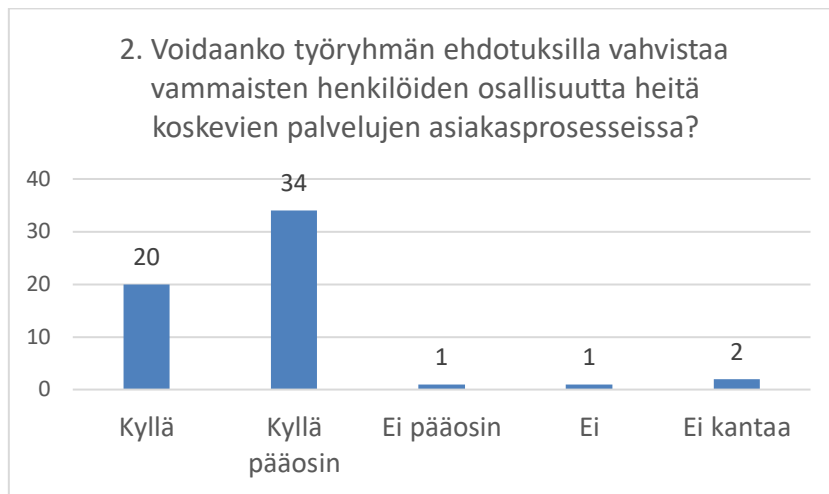
Lausunnonantajia on yhteensä 60. Lausujista on järjestöjä 25, kuntia ja kuntayhtymiä 17, valtion viranomaisia 11 ja muita tahoja 7. Lausunnonantajat on lueteltu liitteessä 1.

Lakiehdotukset kokonaisuutena

2. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevien palveluiden asiakasprosesseissa? (Raportin luku 2, s. 14-47)

Kysymykseen vastanneista lausunnonantajista 34 prosenttia (20) oli sitä mieltä ja 59 prosenttia (34) pääosin sitä mieltä, että työryhmän lakiehdotuksilla voidaan vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevien palveluiden asiakasprosesseissa. Vain 2 prosenttia (1) lausujista oli sitä mieltä ja samoin 2 prosenttia pääosin sitä mieltä, että työryhmän ehdotuksilla ei voida vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevien palveluiden asiakasprosessissa. Vastajista 3 prosentilla (2) ei ollut kantaa asiaan.

Lausunnon antaneista kunnista kaksi kolmasosaa katsoi työryhmän ehdotukset kokonaisuudeksi, jolla voitaisiin vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevassa asiakasprosessissa. Myös ympäristöministeriö, Yhdenvertaisuusvaltuutettu, Ihmisoikeuskeskus, Valvira, Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE, Hengityslaittepotilaat, Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö, Kuluttajaliitto sekä puolueista Vasemmistoliitto ja Vihreä liitto olivat tätä mieltä. Työ- ja elinkeinoministeriöllä ja Julkisten ja hyvinvointialojen liitolla (JHL) ei ollut kantaa asiaan. Muut lausujat kahta kuntayhtymää lukuun ottamatta katsoivat, että työryhmän ehdotuksilla voitaisiin pääosin vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevissa asiakasprosesseissa.

Useat viranomaiset ja järjestöt totesivat, että ehdotukset kokonaisuutena ovat linjassa YK:n vammaissopimuksen yleisen tavoitteen kanssa, joka koskee vammaisten henkilöiden osallistamista heitä koskevien asioiden suunnittelussa, päätöksenteossa ja palvelujen toteuttamisessa. Lapsiasiavaltuutetun mielestä lapsen oikeudet on otettu ehdotetuissa lainsäädännön muutoksissa hyvin huomioon.

Heta-Henkilökohtaisten Avustajien Työnantajien Liitto ry:n (jäljempänä Heta-Liitto) mielestä ehdotetut muutokset vahvistavat vammaisten osallisuutta varsinkin palveluprosessin alkuvaiheessa. Heta-Liitto toivoo huomion kiinnittämistä vammaisten henkilöiden osallisuuden toteuttamiseen myös palveluprosessin muissa vaiheissa.

Lapin aluehallintovirasto katsoi, että työryhmän ehdotuksilla voidaan pääosin vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuutta, mutta korostaa, että osallisuuden vahvistaminen edellyttää myös muutoksia lain täytäntöönpanossa. Aluehallintovirasto toteaa, että velvollisuus osallisuuden vahvistamiseen on olemassa jo nykyisessä lainsäädännössä.

Etenkin useat kunnat ja kuntayhtymät, jotka arvioivat ehdotuksilla voitavan vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuutta asiakasprosesseissa, näkevät niissä kuitenkin myös ongelmia eivätkä kannata kaikkia työryhmän ehdotuksia.

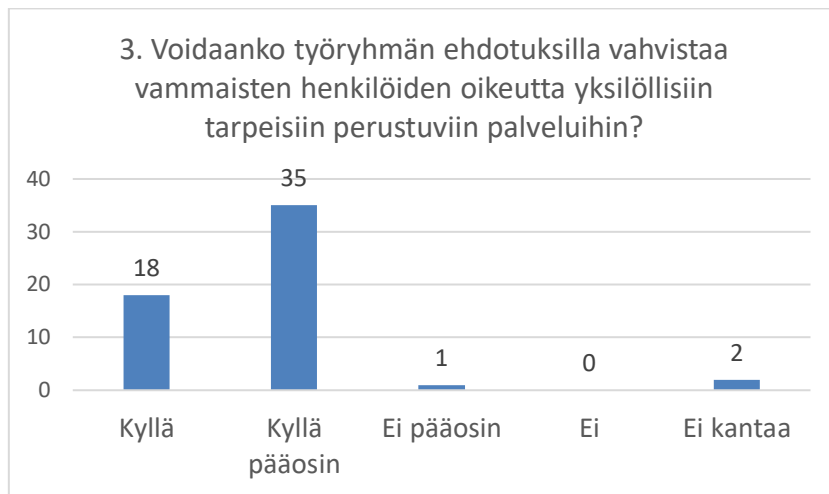
Tampereen kaupungin mielestä esityksestä jää käsitys, että kunnan on toimittava asiakkaan näkemysten mukaisesti eikä kunnalla olisi paljonkaan harkintavaltaa. Tampereen kaupunki haluaa edelleen korostaa välttämättömyys- ja kohtuullisuus-termejä palveluita myönnettäessä ja toteaa, että esitys ei kaikilta osin tue ajatusta, että ehdotukset olisivat kustannusneutraaleja. Pirkanmaan liiton PirSote-hankeen näkemyksen mukaan voimassa olevan lainsäädännön (sosiaalihuoltolaki, asiakaslaki ja hallintolaki) pohjalta on jo mahdollista saavuttaa laajalti asiakasprosesseissa asiakkaan osallistuminen.

Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveystalouden kuntayhtymä (Siun Sote) katsoo, että työryhmän ehdotuksilla ei pääosin voida vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuutta, koska monet ehdotuksista on jo määritelty sosiaalihuoltolaissa ja sosiaalihuollon asiakaslaissa.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia korostaa, että jatkovalmistelussa on välttämätöntä liittää asiakasprosessien eri vaiheiden tarkasteluun sekä osallistumisen ja osallisuuden edistämiseen myös asiakasturvallisuuden ulottuvuus. Sosiaalihuollon ammattihenkilölain (817/2015, 1 §) tarkoituksena on muun muassa asiakasturvallisuuden edistäminen. Valviran asiakasturvallisuuden määritelmän mukaan palvelut tulee järjestää, tuottaa ja toteuttaa siten, ettei asiakkaiden fyysinen, psyykinen, sosiaalinen eikä taloudellinen turvallisuus vaarannu. Talentia kiinnittää huomiota myös omavalvontaan välineenä asiakkaiden ja heidän läheistensä osallisuuden varmistamiseen.

3. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin? (s. 14-47)

Kysymykseen vastanneista lausujista 32 prosenttia (18) oli sitä mieltä ja 63 prosenttia (36) pääosin sitä mieltä, että työryhmän ehdotuksilla voidaan vahvistaa vammaisten henkilöiden oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin. Vastaajista vain 2 prosenttia (1) oli tästä osittain erimieltä. Vastaajista 4 prosentilla (2) ei ollut kantaa kysymykseen.

Sekä kunnista ja kuntayhtymistä että järjestöistä enemmistö katsoi, että työryhmän ehdotuksilla voidaan pääosin vahvistaa vammaisten henkilöiden oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin. "Ei pääosin" vastannut kuntien edustaja oli kuntayhtymä, joka perusteli kantaansa sillä, että palvelut toteutuvat tällä hetkelläkin yksilöllisen tarpeen mukaisesti.

Vammaisjärjestöt olivat useimmiten sitä mieltä, että ehdotukset ovat hyviä, mutta riittämättömiä. Monet vammaisjärjestöt katsoivat, että työryhmän edottamat lisäykset säännöksiin parantavat vammaisen henkilön oikeutta yksilöllisiin palveluihin ja vahvistavat jo olemassa olevaa sääntelyä. Esimerkiksi Kehitysvammaliiton mielestä vammaispalvelulain muutosehdotukset vahvistavat monilta osin vammaisten ihmisten oikeusturvaa ja heidän näkemyksensä kuulemista palvelutarpeen arvioinnissa ja palvelujen suunnittelussa.

Suomen sosiaali ja terveys SOSTE totesi, että ennakkollisten oikeusturvaa parantavien säännösten lisääminen on perustelua ja tarpeellista. Tämä ei kuitenkaan SOSTEN mielestä korvaa tarvetta asiakkaan oikeussuojan vahvistamiseen. Vammaisfoorumin mielestä osallisuuden edistäminen näkyy ehdotuksissa paremmin kuin ennakkollisen oikeusturvan vahvistaminen.

Vammaisfoorumin ja Invalidiliiton mielestä perustuslain 6 §:n 2 momentin yhdenvertaisuuslausekkeen sisältämä positiivinen erityiskohtelu suhteessa vaikeimmin vammaisten ihmisten perustuslain 19 §:n 1 momentin turvaamaan välttämättömään huolenpitoon jäi työryhmän raportissa huomiotta. Asia kytkeytyy vammasta aiheutuviin toimintarajoitteisiin ja yksilöllisiin tarpeisiin perustuvien palvelujen saatavuuteen ja määrään. Invalidiliiton näkemyksen mukaan muun muassa asiakasosallisuusprosessin kuvauksissa lakiehdotusten perusteluissa painottuvat liiaksi asumis- ja toimintayksiköt, kognitiiviset toimintarajoitteet sekä lasten oikeudellinen asema.

Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystoimisto Eksote haluaa korostaa sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain soveltamisen yhteensovittamista. Eksoten mielestä vammaispalveluja koskevien lakien yhdistämisessä on myös kiinnitettävä huomiota muun muassa nykyisen erityishuoltolain turvaamiin oikeuksiin.

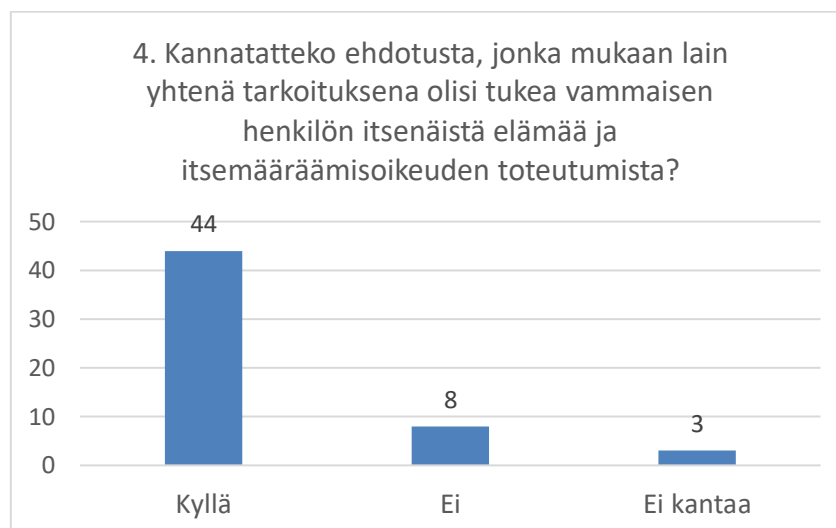
Talentian mielestä jatkovalmistelussa on tarpeen kiinnittää huomiota myös ikääntyvien ja ikääntyneiden vammaisten henkilöiden sekä maahanmuuttajataustaisten vammaisten henkilöiden palvelujen erityiskysymyksiin.

Useat vammaisjärjestöt, Kehitysvammaisten Palvelusäätiö ja Ihmisoikeuskeskus korostivat uuden vammaispalvelulain toimeenpanon huolellisen suunnittelun ja riittävän resursoinnin, seurannan sekä valvonnan tärkeyttä, jotta vammaispalvelulla pystytään tosiasiallisesti vahvistamaan vammaisten henkilöiden oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin.

Ehdotus vammaispalvelulaiksi 1 §

4. **Kannatatteko ehdotettua muotoilua, jonka mukaan (yhtenä) lain tarkoituksena olisi tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista? Rauenneessa hallituksen esityksessä käytettiin termiä itsenäinen suoriutuminen itsenäisen elämän sijaan. (s. 14)**

Kysymykseen vastanneista lausujista 80 prosenttia (44) kannatti ehdotusta. Vastaajista 15 prosenttia (8) ei kannattanut ehdotusta. Vastaajista 6 prosentilla (3) ei ollut kantaa asiaan.

Itsenäisen elämän käsitteen paremmuutta itsenäiseen suoriutumiseen verrattuna lausijat perustelivat useimmiten sillä, että se vastaa YK:n vammaissopimusta (19 artikla) ja sen toimeenpanoa. Lisäksi paremmuutta perusteltiin itsenäisen elämän

käsitteen laajemmalla sisällöllä, joka palvelee paremmin vammaisten henkilöiden tarpeisiin vastaamista.

Oikeuskanslerinviraston mukaan itsenäinen elämä on kokonaisvaltaisempi ilmaisu kuin itsenäinen suoriutuminen. Valvira toteaa, että "elämä" -sanalla on laajempi merkitys kuin "suoriutuminen", joka kuvastaa enemmänkin jotain yksittäistä asiaa, joka sisältyy elämään. Neuroliiton mielestä itsenäinen elämä ja itsemääräämisoikeus - ilmaisu kuvaa paremmin vammaisen henkilön oman tahdon ja omien valintojen merkitystä palveluprosessissa.

Kynnys ry:n mielestä itsenäisen suoriutumisen käsite voi johtaa lain tulkintaan, jonka mukaan palvelujen järjestäjällä ei olisi velvollisuutta järjestää lain mukaisia palveluita tai tukitoimia, jos niillä ei pystyittäisi vaikuttamaan suoraan vammaisen henkilön omaan toimintakykyyn. Myös Näkövammaisten liitto viittaa suoriutumisen käsitteen suppeuteen ja mahdolliseen harhaanjohtavuuteen.

Lastensuojelun Keskusliitto korostaa, että itsenäisen elämän tukeminen on tulkittava lasten kohdalla siten, ettei se käytännön toiminnassa missään tapauksessa kavenna vammaisen lapsen oikeuksia vammaispalveluihin.

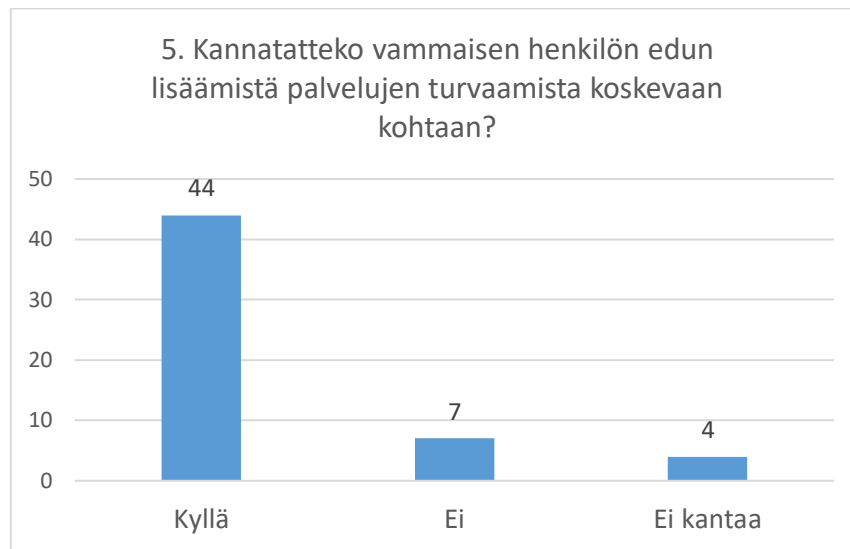
Lausujat, jotka kannattavat itsenäisen suoriutumisen käsitettä, ovat yhtä lukuun ottamatta kuntien edustajia. Kuntavastaajista vajaa puolet vastusti itsenäisen elämän käsitteen ottamista lakiin. Itsenäisen suoriutumisen käsitettä kannattaneet pitivät sitä selkeämpänä ja helpommin arvioitavissa olevana. Esimerkiksi Jyväskylän kaupungin mukaan suoriutuminen viittaa toimintakykyyn ja on itsenäistä elämää tarkkarajaisempi käsite.

Lapin aluehallintovirasto toteaa, että muussa lainsäädännössä puhutaan "itsenäisestä suoriutumisesta" (esimerkiksi vanhuspalvelulaki, sosiaalihuoltolaki), joten kyse on jossain määrin vakiintuneesta termistä. "Itsenäinen elämä" vaatisi aluehallintoviraston mukaan erillistä määrittelyä, mikä vaikeuttaisi sosiaalihuollon lakien keskinäistä soveltamista.

5. Kannatatteko vammaisen henkilön edun lisäämistä palvelujen turvaamista koskevaan kohtaan? (s. 14)

Työryhmä ehdotti, että vammaispalvelujen yhtenä tarkoituksena olisi turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen *ja edun* mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut. Vammaisen henkilön edun lisääminen palvelujen turvaamista koskevaan kohtaan oli muutos verrattuna rauenneen hallituksen esityksen lakiehdotukseen.

Kysymykseen vastanneista lausujista 80 prosenttia (44) kannatti vaihtoehtoa "kyllä" eli vammaisen henkilön edun lisäämistä palvelujen turvaamista koskevaan lain kohtaan. Vastaajista 13 prosenttia (7) vastusti edun lisäämistä ja 7 prosentilla (4) ei ollut asiaan kantaa.

Oikeuskanslerinvirasto toteaa, että vammaisen henkilön edun kirjaaminen säännökseen korostaisi sitä, että vammaisen henkilön yksilölliset tarpeet ovat palvelujen lähtökohtana. Ilmaisuu olisi verrattavissa lainsäädännössä käytettyyn lapsen etu -käsitteeseen. Jatkovalmistelussa on Oikeuskanslerinviraston mukaan syytä kiinnittää huomiota käsitteen tarkkaan määrittelyyn.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) mukaan "etu" täydentää pykälässä olevaa mainintaa vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaisista palveluista.

Kaikki vammaisjärjestöt kannattavat edun lisäämistä säännökseen. Useat järjestöt, muun muassa Näkövammaisten liitto, viittaavat siihen, että termi "etu" korostaa vammaisen ihmisen näkökulman ottamista laajasti huomioon palveluissa. Invalidiliiton mielestä edun lisääminen säännökseen edistää yksilöllisten olosuhteiden huomioon ottamista lakia sovellettaessa. Invalidiliiton mukaan vammaisen henkilön edun määrittäminen on osa positiivista erityiskohtelua ja sisältyy yhdenvertaisuuden määritelmän alaan. Vammaisfoorumin mielestä palvelu on järjestettävä ensisijaisesti sellaisena kuin se asiakkaan mielestä on hänen etunsa mukaista.

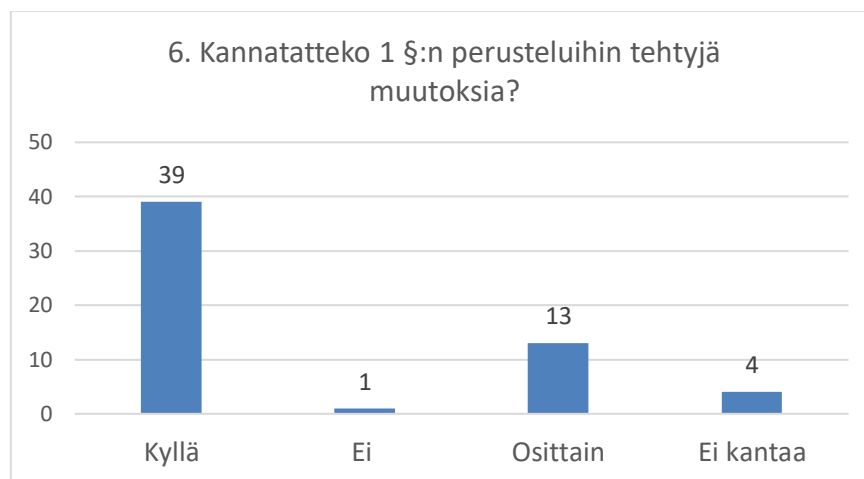
Talentia kannattaa vammaisen henkilön edun lisäämistä lakiin, mutta esitti vaihtoehtona sille viittausta sosiaalihuollon asiakkaan asemasta annetun lain (812/2000) 4 §:n 2 momenttiin (vrt. 3 §:n viittaukset asiakaslain säännöksiin). Tällöin asiakkaan edun lisäksi huomio kiinnittyisi myös asiakkaan toivomuksiin, mielipiteeseen ja yksilöllisiin tarpeisiin sekä äidinkieleen ja kulttuuritaustaan. Toisena vaihtoehtona Talentia ehdottaa, että tämä viittaus asiakaslakiin lisättäisiin ehdotetun vammaispalvelulain 3 §:n 3 momenttiin, jossa säädettäisiin muun muassa asiakkaan edun tukemisesta.

Seitsemän (7) lausujaa vastustaa vammaisen henkilön edun lisäämistä säännökseen. Kaikki edun käsitteen lisäämistä vastustavat lausujat ovat kuntia ja kuntayhtymiä. Esimerkiksi Helsingin, Vantaan ja Lohjan kaupungin mukaan "etu" on vaikeasti määriteltävä ja arvioitava käsite. Helsinki viittaa vaikeuksiin, joita on lapsen edun määrittelyssä; vaikka se on ehkä jopa helpompaa kuin vammaisen henkilön edun määrittely, se on silti johtanut siihen, että lapsen etua puntaroidaan monissa oikeuselimissä. Lohjan kaupunki toteaa, että tarve on objektiivisesti todennettavissa, mutta etu on subjektiivinen kokemus, joten tarve ja etu eivät voi olla tasavertaisesti laissa palveluja määrittämässä. Tarpeen ja edun rinnastaminen tasavertaisesti pykälässä poikkeaa yhdenvertaisuusajattelusta. Lohjan kaupungin mielestä sosiaalihuoltolaissa olevat määritelmät asiakkaan edusta riittävät. Myös Pirkanmaan PirSote-hankkeen mielestä muut lait turvaavat asiakkaan edun huomioimisen. Asiakkaan edun korostaminen vammaispalveluissa voi johtaa haastaviin tilanteisiin palveluja järjestettäessä.

Lastensuojelun Keskusliitto ehdottaa, että 3 § 3 momentin ensimmäiseen virkkeeseen lisätään edun lisäksi "kehitysvaihe", koska sekä iän että kehitysvaiheen huomioon ottaminen osallistumisen ja osallisuuden tukemisessa on lasten kannalta keskeistä.

6. Kannatatteko 1 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia?

Kysymykseen vastanneista lausujista selkeä enemmistö, 68 prosenttia (39), kannatti vammaispalvelulain tarkoitusta koskevan 1 §:n perusteluihin tehtyjä muutoksia. Vastanneista 23 prosenttia (13) ilmoitti kannattavansa muutoksia osittain ja 7 prosentilla (4) ei ollut asiaan kantaa.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia pitää hyvänä, että pykälän perustelujen lisäyksissä on tuotu esiin YK:n vammaissopimuksen sisältö keskeisiltä osin ja muun muassa perustuslain 19 § ja 6 § sekä lapsen oikeuksien sopimus. YK:n

vammaissopimuksen esille nostamista kannatetaan myös THL:n ja useiden vammaisjärjestöjen lausunnoissa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää hyvänä, että perusteluissa on mainittu perustuslain 6 §:n syrjintäkiellon lisäksi yhdenvertaisuuslaki. Yhdenvertaisuusvaltuutettu ehdottaa, että 1 §:n 1 momentin perusteluja muutetaan siten, että ”yhdenvertaisuuden edistämisen” sijaan todetaan, että yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys ovat ehdotetun lain läpileikkaavia periaatteita. Perusteluissa olisi yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan hyvä myös yksilöidä ne yhdenvertaisuuslain pykälät, joihin perusteluissa viitataan. Näitä ovat ainakin syrjinnän kieltö (8 §), positiivinen erityiskohtelu (9 §), välitön syrjintä (10 §), välillinen syrjintä (13 §), häirintä (14 §) ja kohtuulliset mukautukset (15 §). Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että 1 § 1 momentin perusteluissa mainittaisiin myös välillisen syrjinnän kieltö (YVL 13 §). Välillisen syrjinnän tilanteet ovat yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan oikeuskäytännössä liittyneet usein palvelujen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen.

Heta-Liiton mielestä itsenäisen elämän käsite olisi voitu ulottaa voimakkaammin myös perusteluihin. Itsenäistä elämää ei pitäisi kuvailla samalla tavalla kuin rauenneen hallituksen esityksen lakiehdotuksessa on kuvattu itsenäistä suoriutumista (s. 22). Heta-Liitto viittaa vammaissopimuksen 3 artiklan a kohtaan ja toteaa, että itsenäisyys yksilöllisen autonomian muotona tarkoittaa, ettei vammaiselta henkilöltä evätä mahdollisuutta valita ja käyttää määräysvaltaa asioissa, jotka koskevat hänen henkilökohtaista elämäntapaansa ja päivittäistä toimintaansa. Sitä ei tule tulkita yksinomaan kyvyksi suoriutua päivittäisistä askareista täysin itsenäisesti. Lausunnossa kritisoidaan myös tavanomaisen elämän käsitteen käyttöä, koska kyseinen käsite johtaa Heta-Liiton mielestä elämänvalintojen arvottavaan vertailuun.

Vammaisfoorumi ilmoittaa kannattavansa perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia sekä jäsenjärjestöjensä sekä yhdenvertaisuusvaltuutetun esittämiä täsmennyksiä, mutta haluaisi, samoin kuin Invalidiliitto, lisätä perusteluihin perusteluita positiivisesta erityiskohtelusta. Useat lausujat kiittävät perusteluja osallisuus-käsitteen laajasta määrittelystä, mutta Vammaisfoorumi katsoo, että osallisuus ja osallistuminen ovat perusteluissa todettua laajempi käsite. Lausunnon mukaan tematiikkaa tulisi laajentaa ihmisoikeusperusteisesti siten, että vammaisen ihminen nähdään itse toimijana ja subjektina vahvemmin, kuten YK:n vammaissopimuksen artikla 1 (Tarkoitus) edellyttää. Vammaisfoorumin mielestä palvelujen laadun ja laajuuden kohdalla vammaista ihmistä käsitellään perusteluissa passiivisessa ja objektiivisessa asemassa osana omaa palvelukokonaisuuttaan keskitettyjen toimintayksikössä annettujen asumispalveluiden kautta. Sen sijaan asiakkaan etua (s. 23–24) ja palvelujen laatua ja sen sidosta henkilöstön osaamiseen (s. 26) on käsitelty perusteluissa ansiokkaasti.

Kehitysvammaisten Palvelusäätiön mielestä perustelujen kirjausta siitä, että vammaisen henkilön etua arvioitaessa on otettava huomioon ”myös hänen oma

näkemyksensä siitä, mitkä vaihtoehdot ja toimintatavat parhaiten tukevat hänen etunsa toteutumista” voisi tiukentaa kirjaamalla, että vammaisen henkilön tahto ja mieltymykset otetaan myös henkilön edun arvioinnissa huomioon siten kuin esimerkiksi YK:n vammaissopimus edellyttää.

Kuurojen Liiton mielestä lauseessa, jonka mukaan ”pysyvyys on erityisen merkittävää silloin, kun vammaisen henkilö on täysin riippuvainen saamastaan avusta ja tuesta ja kun henkilö ei kommunikoi puheella ja yhteisen vuorovaikutustavan ja luottamuksen löytäminen vie aikaa” (s. 23) jää epäselväksi, mitä tarkoitetaan ilmaisulla ”kun henkilö ei kommunikoi puheella”. Kohta tulisi selkiyttää vastaamaan vammaissopimuksen artiklassa 2 viestintää koskevia määritelmiä.

Invalidiliitto haluaa täydentää perusteluja niin, että niistä ilmenisi tarve lain tarkoituksen huomioon ottamiseen palveluiden suunnittelu- ja päätöksentekoprosessin lisäksi myös palveluja toteutettaessa. Lisäksi Invalidiliitto vaatii, että 1 §:n 4 kohdan perusteluiden sanamuotoja täsmennetään siten, että ne huomioivat kattavasti eri tavoin vammaiset ihmiset.

Kehitysvammaisten Tukiliitto toivoo perusteluihin lisäyksiä ja tarkennuksia, jotka liittyvät muun muassa vammaisten lasten asemaan. Tukiliitto huomauttaa, että lakiehdotuksen 1 § 1 mom. 3 kohdan yksityiskohtaiset perustelut on kirjoitettu aikuisten vammaisten henkilöiden näkökulmasta, joten perusteluja tulisi täydentää nostamalla esiin, mitä itsenäisen elämän käsitteellä tarkoitetaan nimenomaan lasten ja nuorten (alle 18 vuotta) kannalta. Samaan asiaan kiinnittää huomiota myös Lastensuojelun Keskusliitto. Tukiliiton mielestä perustelut voitaisiin näiltä osin rakentaa CRPD-komitean vammaissopimuksen 19 artiklaa koskevan yleiskommentin nro 5 pohjalle. CRPD-komitean mukaan lapsille itsenäistä elämistä ja osallisuutta koskevan oikeuden ydin on oikeus kasvaa perheessä (kohta 37). Lisäksi Tukiliitto pitää tärkeänä, että perusteluissa tulee esille paitsi sosiaalihuoltolain mukainen lapsen edun määrittely, myös laajempi ihmisoikeusperustainen näkökulma lapsen edun periaatteeseen (LOS 3.1 art. ja vammaissopimus 7.2 art.).

Lastensuojelun Keskusliitto pitää tärkeänä myös, että perusteluissa määriteltäisiin, mitä itsemääräämisoikeus kyseisessä laissa tarkoittaa lasten osalta. Asia liittyy vahvasti lapsen osallisuusoikeuksiin ja niiden vahvistamiseen lapsen kehittyvien valmiuksien mukaisesti.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia näkee puutteena sen, että vammaisten henkilöiden asumisyksiköiden henkilökunnan määrästä ei ole laissa tai sen perusteluissa todettu tarkemmin. Valvira pitää hyvänä, että perusteluissa on todettu henkilöstön riittävyyden ja osaamisen lisäksi henkilöstön rakenteen olevan osa palvelujen laatua ja että palvelujen toteuttamisessa tulisi olisi toiminnan edellyttämä

henkilöstö. Myös Valvira toivoo, että henkilöstön määrästä ja rakenteesta säädettäisiin tarkemmin.

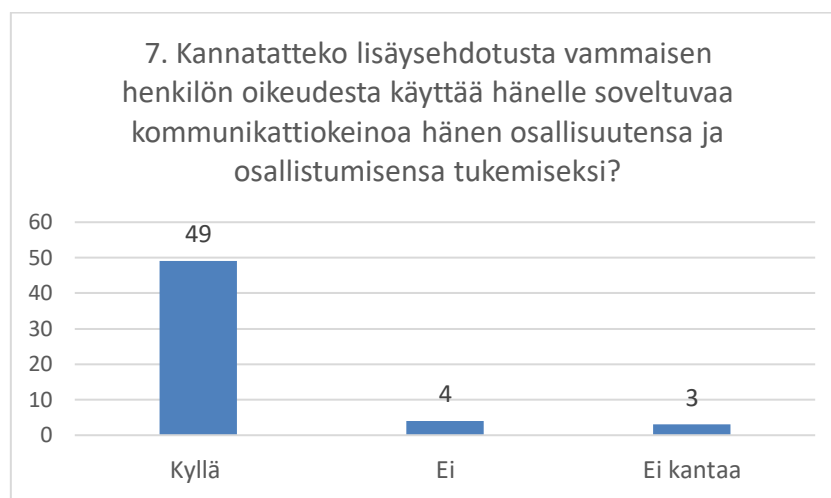
Suomen Autismikirjon Yhdistys kiinnittää huomiota perustelujen kohtaan, jossa käsitellään henkilöitä, jotka eivät kommunikoi puheella. Yhdistys toteaa muun muassa, että jotkut puhumattomat henkilöt kommunikoivat sanallisesti kirjoittamalla tai viittomalla. Yhdistys ehdottaa esimerkiksi ilmaisua "kun henkilön kommunikointi on hyvin rajoittunutta".

Helsingin ja Vantaan kaupungit toteavat haluavansa säilyttää palvelujen järjestämisvastuun koskemaan pääosin kotimaan aluetta. Ulkomaille järjestettynä palvelujen laatua, toteutusta ja arviointia ei ole mahdollista toteuttaa.

Ehdotus vammaispalvelulaiksi 3 §

7. Kannatatteko lisäysehdotusta, jonka mukaan vammaisella henkilöllä olisi oikeus käyttää hänelle soveltuvaa kommunikointikeinoä hänen osallisuutensa ja osallistumisensa tukemiseksi?

Kysymykseen vastanneista lausujista 88 prosenttia (49) kannatti ehdotusta lisätä lakiehdotuksen 3 §:ään vammaisen henkilön oikeus käyttää hänelle soveltuvaa kommunikointikeinoä hänen osallisuutensa ja osallistumisensa tukemiseksi. Vastaajista 7 prosenttia (4) vastusti ehdotusta. Vastaajista 5 prosentilla (3) ei ollut kantaa asiaan.

Oikeuskanslerinvirasto toteaa, että vammaisen henkilön on välttämätöntä pystyä ilmaisemaan tarpeensa ja mielipiteensä, jotta hänen osallisuutensa ja itsemääräämisoikeutensa voivat toteutua. Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia, THL ja Valvira toteavat, että lisäys oikeudesta soveltuvan kommunikointikeinon käyttöön täydentäisi myös muussa lainsäädännössä (mm. sosiaalihuollon asiakaslaissa) turvattua osallistumis- ja vaikuttamisoikeutta.

Lähes kaikki järjestöt kannattivat ehdotusta. Kehitysvammaliitto, FDUV ja Lastensuojelun Keskusliitto korostavat kommunikointikeinoä koskevan lisäyksen merkitystä erityisesti lasten osallisuuden mahdollistamisen kannalta.

Kuurojen liitto ehdottaa, että ilmaisun "oikeus soveltuvaan kommunikointikeinoon" sijaan käytettäisiin ilmaisua "oikeus käyttää omaa kieltään tai kommunikointikeinoaan". Lisäksi 4 momentin "kommunikointitapa" sana pitäisi muuttaa kommunikointikeinoksi, koska se on vammaissopimuksessa käytetty käsite.

Kehitysvammaisten Tukiliiton näkemyksen mukaan säännökseen voitaisiin ottaa mukaan vammaisen henkilön oman näkemyksen huomioiminen sen suhteen, miten

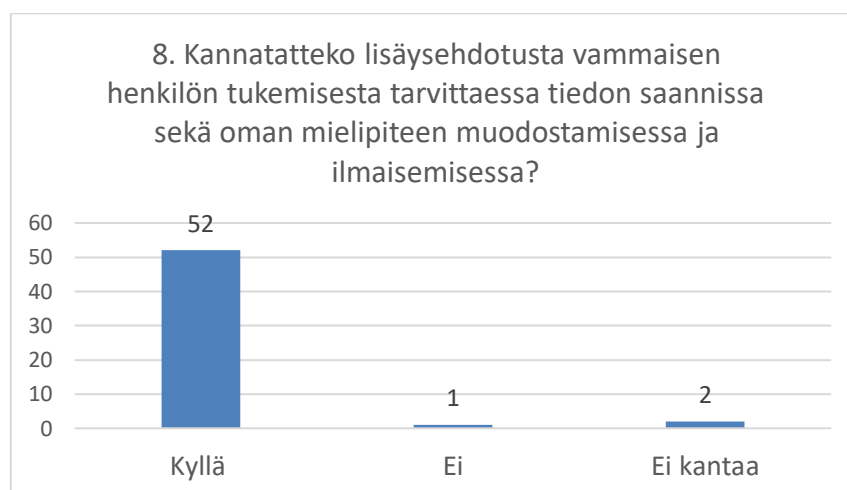
hän haluaa osallistumistaan ja osallisuuttaan tuettavan. Lisäksi säännökseen voitaisiin lisätä "kehitysvaiheen" käsite niin, että säännöksen sanamuoto olisi seuraava: "[v]ammaisen henkilön osallistumista ja osallisuutta on tuettava hänen oman näkemyksensä, etunsa, toimintakykynsä, ikänsä ja kehitysvaiheensa sekä elämäntilanteensa edellyttämällä tavalla."

Suomen autismikirjon yhdistyksen mielestä lakiin tarvittaisiin mainintoja myös tarpeesta huomioida lievemmat kommunikointia vaikeuttavat toimintarajoitteet ja niihin liittyen kohtuulliset mukautukset ja hyvät ammatilliset käytännöt. Yhdistys ehdottaa lakiin kommunikointikeinojen sijaan ilmaisua: "Vammaisella henkilöllä on oikeus käyttää hänen kommunikointinsa mahdollistavia keinoja, välineitä sekä mukautuksia".

Muutamit lausunnon antaneista kunnista ja kuntayhtymistä vastustivat ehdotusta. Ne perustelivat kielteistä kantaansa sillä, että samasta asiasta on jo riittävät säännökset yleislainsäädännössä (asiakaslaki, sosiaalihuoltolaki). Vastustajat pitivät epätarkoituksenmukaisena, että eri sosiaalipalveluissa olisi erilainen kommunikointikeinoja koskeva lainsäädäntö.

8. Kannatatteko lisäehdotusta, jonka mukaan vammaista henkilöä olisi tarvittaessa tuettava tiedon saannissa sekä oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa? (s. 15)

Vastaajista suuri enemmistö, 95 prosenttia (52) kannatti lakiehdotuksen 3 §:ään ehdotettua lisäystä, jonka mukaan vammaista henkilöä olisi tarvittaessa tuettava tiedon saannissa sekä oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa. Ehdotusta vastusti ainoastaan 2 prosenttia (1) vastaajista ja 4 prosentilla (2) vastaajista ei ollut kantaa ehdotukseen.

Eduskunnan oikeusasiamies korosti, että tosiasiallisen osallisuuden toteutuminen voi edellyttää esimerkiksi kehitysvammaisten ihmisten kohdalla tuetun päätöksentekojärjestelmän kehittämistä.

Valvira piti erityisen tärkeänä lisäystä, joka koskee tiedonsaantia ja oman mielipiteen muodostamista ja ilmaisemista, koska lisäys mahdollistaa, vahvistaa ja tukee vammaisen henkilön osallisuutta hänen elämäänsä koskevista asioista. Terveystieteiden tutkimuskeskus kannatti ehdotusta, mutta huomautti, että tiedon saanti on kuitenkin hyvin laaja ilmaisu. Tarpeita tiedon saamiseksi ja osallisuuden tukemiseksi voi olla rajattomasti kaikkina hetkinä. Tältä osin voisi tarkentaa, mitä tiedon saannilla tässä tarkoitetaan, mihin kontekstiin tämä tiedon saannin tuki liittyy ja kuka määrittelee tarvittavan tuen.

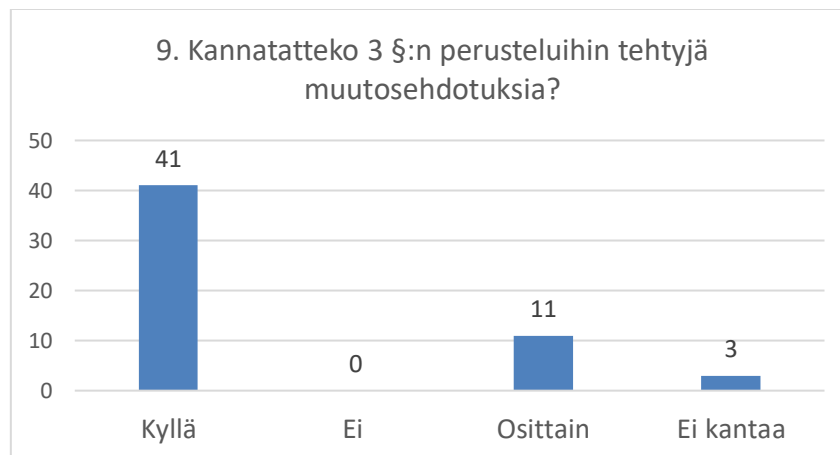
Useat järjestöt perustelivat ehdotuksen kannattamista YK:n vammaissopimuksen artikloilla (12 ja 7.1 artiklat), lasten oikeuksien sopimuksella (7.3 artikla) ja perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisella.

Suomen Kuurosokeat kannatti ehdotusta, mutta katsoi, että ”tarvittaessa”-sana jättää liian suuren tulkinnanvaran. Hengityslaittepotilaat ehdotti, että lisäysehdotus jaettaisiin kolmeksi lauseeksi: yhtäältä ajantasainen ja monipuolinen tiedonsaanti, joka koskee kaikkia vammaisia ihmisiä ja kahtena muuna asiana tuki mielipiteen muodostamiseen ja mielipiteen ilmaisemiseen, jotka koskevat pienempää joukkoa.

Ehdotusta vastusti yksi kunta sillä perusteella, että asiasta on jo säädetty muussa lainsäädännössä.

9. Kannatatteko 3 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.27-32)

Kysymykseen vastanneista lausujista selkeä enemmistö, 75 prosenttia (41) kannatti vammaisen henkilön osallistumisen ja osallisuuden tukemista koskevan 3 pykälän perusteluihin tehtyjä muutoksia. Lausujista 20 prosenttia (11) ilmoitti kannattavansa niitä osittain ja 5 prosenttia (3) ilmoitti, että niillä ei ollut asiaan kantaa.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia ja Valvira näkivät hyvänä, että perustelujen mukaan vammaisen henkilön kanssa laadittavaan asiakassuunnitelmaan on kirjattava, miten palvelujen toteutumista seurataan ja että palvelujen järjestäjän on puututtava palvelujen toteuttamisessa ilmeneviin ongelmiin.

Sen sijaan Vammaisfoorumi, Ihmisoikeuskeskus ja Kynnys ry tarkastelivat samaa perustelujen kohtaa toisesta näkökulmasta. Niiden mielestä perusteluissa tulisi ainakin mainita se, että seuranta tehdään vain välttämättömiltä osin ja että seurannasta/seurantatavasta on sovittava asiakkaan kanssa asiakassuunnitelmassa. Myös Hengityslaitepotilaat kiinnittää huomiota vammaisen henkilön oikeuteen säilyttää yksityisyys, vaikka yhdistys korostaa myös seurannan ja ongelmiin puuttumisen välttämättömyyttä. Yhdistyksen mielestä perusteluissa voitaisiin todeta, että asiakassuunnitelmassa on huomioitava asiakkaan elämä kokonaisuudessaan siltä osin, kun asiakas näkee tarpeellisena avata sitä.

Tampereen kaupungin mielestä perusteluissa jää epäselväksi, mitä käytännössä tarkoitetaan sillä, että asiakkaan tulee olla mukana palveluiden toteuttamisen prosessissa sekä seurannassa ja arvioinnissa. Lisäksi Tampereen kaupunki pitää kohtuuttomana vaatimuksena sitä, että palvelun järjestäjän olisi varmistettava vuorovaikutuksen toteutuminen siten, että asiakasprosessin osapuolet ymmärtävät toistensa esiin tuomat asiat ja pystyvät kommunikoimaan keskenään. Kaikkien asiakkaiden kohdalla toimivaa kommunikointikeinoa ei vuosienkaan asiantuntijatyön myötä ole löydetty, joten tämä on Tampereen kaupungin mielestä epärealistinen tavoite.

Muutamit kunnat toivoivat, että edun käsitettä avataan tarkemmin perusteluissa, ellei sitä poisteta laista.

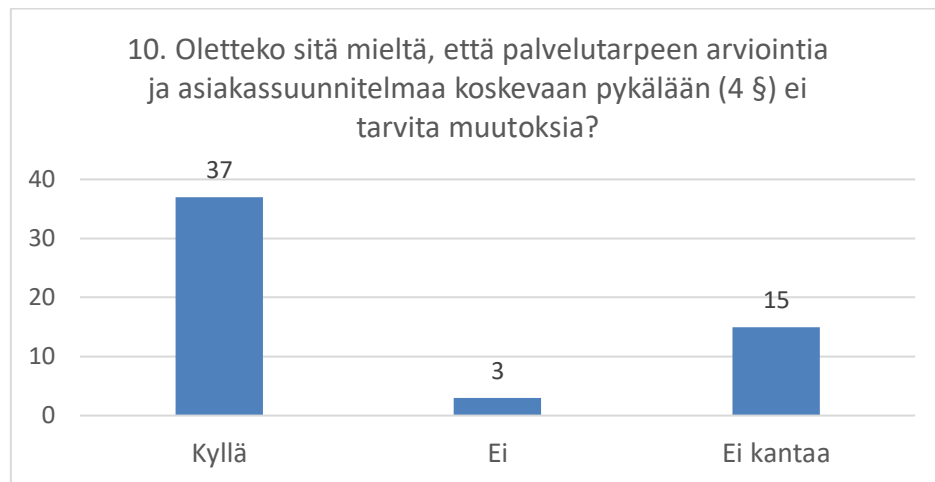
Perustelujen mukaan "Vammaisella henkilöllä olisi oikeus vammaissopimuksen 2 artiklan viestinnän määritelmään perustuen käyttää erilaisia puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja omassa asiassaan (s. 29). "Kuuroiden liitto ehdottaa, että lauseen loppuosa muutetaan muotoon: ... käyttää "viitottua kieltä tai erilaisia puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja omassa asiassaan".

Suomen Autismikirjon yhdistyksen mielestä perusteluihin tarvittaisiin mainintoja myös tarpeesta huomioida lievemmat kommunikointia vaikeuttavat toimintarajoitteet ja niihin liittyen kohtuulliset mukautukset ja hyvät ammatilliset käytännöt.

Ehdotus vammaispalvelulaiksi 4 pykälä

10. Työryhmä ei ehdottanut palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa koskevaan pykälään muutosta. Oletteko samaa mieltä siitä, että muutosta ei tarvita (s. 15)

Lausunnonantajista 67 prosenttia (37) oli samaa mieltä työryhmän kanssa siitä, että rauenneeseen hallituksen esitykseen sisältyneeseen palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa koskevaan 4 §:ään ei tarvita muutosta. Tämä oli toisaalta kysymys, johon melko monilla eli 27 prosentilla (15) vastaajista, ei ollut kantaa. Vastaajista 6 prosenttia (3) katsoi, että pykäläesitykseen tarvittaisiin muutoksia.

THL:n näkemyksen mukaan palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman osalta on riittävää viitata sosiaalihuoltolain säännöksiin. Eri asiakasryhmille yhteistä palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa koskevaa sääntelyä kannattivat myös muun muassa oikeuskanslerinvirasto, eduskunnan oikeusasiamies, Ihmisoikeuskeskus, Valvira ja Lapin aluehallintovirasto.

Kuntaliitto ja lähes kaikki kunnat ja kuntayhtymät kannattivat ehdotusta.

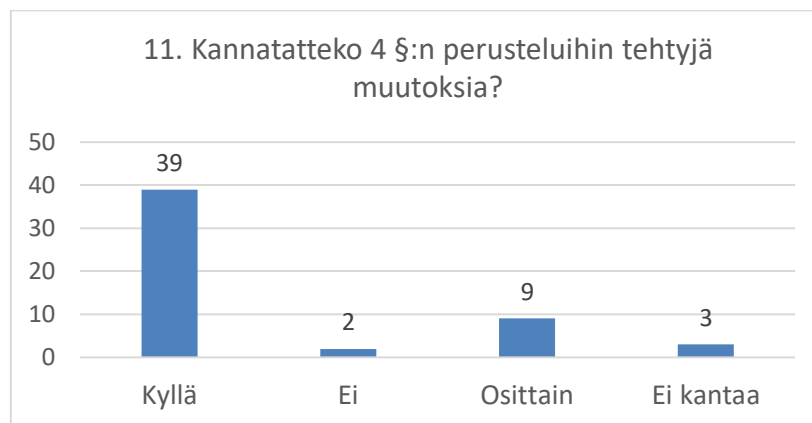
Vammaisjärjestöjen kannat jakoutuivat melko tasaisesti työryhmän ehdotuksen kannattajiin ja niihin, joilla ei ollut kantaa asiaan. Järjestöistä ehdotusta kannattivat Autismi- ja Aspergerliitto, FDUV, Invalidiliitto, Kehitysvammaliitto, SOSTE, SAMS, Neuroliitto, Näkövammaisten liitto, Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö, Hengityslaittepotilaat. Vammaisjärjestöistä Heta-Liitolla, Kehitysvammaisten Palvelusäätiöllä, Kynnyksellä, Muistiliitolla, Lastensuojelun Keskusliitolla, Lihastautiliitolla, Suomen CP-liitolla ja Suomen Kuurosokeilla ei ollut kantaa asiaan. Muista vammaisjärjestöistä erosi Suomen autismikirjon yhdistys, jonka mielestä palvelutarpeen arviointiin liittyy vammaisilla henkilöillä erityiskysymyksiä, joita ei tulisi määritellä pelkästään sosiaalihuoltolaissa.

Puolueista Suomen Keskusta, Vihreä liitto ja Kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä kannattivat työryhmän ehdotusta, viimeksi mainittu kuitenkin totesi, että asiaa on syytä arvioida vielä lainsäädäntömuutosta laadittaessa. Vasemmistoliitolla ei ollut kantaa asiaan.

Myös Talentia katsoi, että palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa koskevaan pykälään ei tarvita muutosta. Sen sijaan JHL esitti, että säännökseen lisättäisiin maininta työntekemiskohteiden tarkastamisesta. Näin on tehty mm. hallituksen esityksessä maatalouslomituksen järjestämisestä. Tämä on JHL:n mielestä ensisijaisen tärkeää työn tekemisen edellytysten, työhyvinvoinnin ja työturvallisuuden takaamiseksi. Maatalousyrittäjien lomituspalvelulakia uudistettaessa päädyttiin kirjaamaan valvontakäynnit suoraan lainsäädäntöön asian selkeyttämiseksi (16 §).

11. Kannatatteko 4 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 32-35)

Kysymykseen vastanneista lausujista enemmistö, 74 prosenttia (39), kannatti palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa koskevan 4 §:n perusteluihin tehtyjä muutoksia. Vastanneista 17 prosenttia (9) ilmoitti kannattavansa muutoksia osittain ja 4 prosenttia (2) ilmoitti vastustavansa niitä. Vastaajista 6 prosentilla (3) ei ollut kantaa perusteluihin.

Useat lausijat kiinnittävät huomiota tarpeeseen turvata vammaissosiaaliryhmien saatavuus ja resursointi. Talentian mielestä perusteluja on tarpeen täydentää sosiaalihuoltolain säännöksillä, joissa säädetään eri tehtävissä edellytettävistä työntekijän kelpoisuuksista (SHL 36 § 5 mom., SHL 3 § 1 mom. 3 kohta, SHL 4 §:n 2 mom.)

Valvira pitää hyvänä, että lain perusteluissa on huomioitu vahvasti muun muassa vammaisen henkilön perheen elämäntilanne, elinolosuhteet ja toimintaympäristö vammaisen henkilön tilanteeseen vaikuttavina asioina. SAMS kiittää kieli- ja kulttuuritaustan huomioon ottamisesta. Tampereen kaupunki korostaa, että esimerkiksi asiakkaan elinolosuhteet ja kulttuuritausta on otettava huomioon, mutta ne eivät voi olla erityislain perusteella myönnettävien palvelujen saantiperuste tai madaltaa kriteereitä vammaispalveluiden saamiseen, joten perustelujen esimerkkilistaus on ongelmallinen.

Vammaisfoorumin ja Invalidiliiton mielestä esityksessä tulisi näkyä vahvemmin viranomaisen velvollisuus selvittää asiakkaalle hänen yleis- ja erityislainsäädäntöön perustuvat oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot palvelujen toteuttamisessa ja niiden vaikutukset sekä muut seikat, joilla on asiassa merkitystä. Lisäksi monialaisen yhteistyön tärkeyttä ja velvoitetta sen tekemiseen palvelutarpeen arvioinnissa ja asiakassuunnitelmaa laadittaessa korostetaan muun muassa Neuroliiton ja Hengityslaitetopotilaiden lausunnoissa.

Kunnilla puolestaan on huolta sosiaalityöntekijöiden tehtävien ja vastuiden laajentamisesta. Tampereen kaupungin mielestä palvelutarpeen arvioinnille sekä asiakassuunnitelmalle asetetaan perusteluissa kohtuuttomia vaatimuksia muun muassa monialaisen yhteistyön suhteen. Perusteluiden mukaan tällä on tarkoitus varmistaa, että palveluiden kokonaisuus vastaa henkilön tarpeisiin myös esimerkiksi kuntoutuksen ja muiden terveydenhuollon palveluiden, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen osalta. Tampereen kaupunki toteaa asiantuntijaverkostojen kokoamiseen ja aikatauluihin liittyvät haasteet ja tähdentää, että vammaispalveluissa ei voida varmistaa asiakkaan palveluja, joissa toimivalta on muilla tahoilla. Tampereen kaupunki korostaa myös, että vammaispalvelujen asiakas voi olla vain vammainen henkilö. Lisäksi asiakkaan suostumus läheisten tai omaisten mukana oloon olisi mainittava jo perustelujen alussa, kun se nyt ilmenee vasta lopussa.

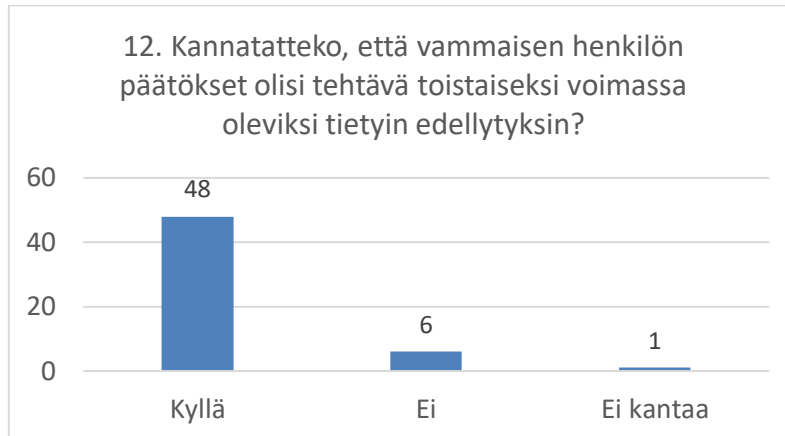
Tavoitetta yhdestä asiakassuunnitelmasta ja eri palvelujen sovittamisesta yhteen pidetään useassa lausunnossa hyvänä tavoitteena. Toisaalta myös tähän liittyviä haasteita ja ongelmia nostetaan esille muutamissa lausunnoissa.

Siun sote ja Pirkanmaan liiton PirSote-hanke katsovat, että perustelussa toistetaan muussa lainsäädännössä olevia asioita, joten ehdotetut lisäykset eivät ole niiden mielestä välttämättömiä.

Ehdotus vammaispalvelulaiksi 5 pykälä

12. Kannatatteko ehdotusta siitä, että vammaisen henkilön palveluja koskevat päätökset olisi tehtävä toistaiseksi voimassa oleviksi tietyin edellytyksin? (s. 16)

Lausunnonantajien enemmistö, 87 prosenttia (48), kannatti ehdotusta siitä, että päätöksentekoa ja palvelujen toteuttamista koskevassa lakiehdotuksen 5 §:ssä edellytettäisiin, että vammaisen henkilön palveluja koskevat päätökset olisi tehtävä toistaiseksi voimassa oleviksi tietyin edellytyksin. Lausunnonantajista 11 prosenttia (6) ilmoitti, ettei kannata ehdotusta. Lausujista 2 prosenttia (1) ilmoitti, että niillä ei ollut asiaan kantaa.

Ehdotusta kannattivat kaikki järjestöt, valtion viranomaiset ja osa kunnista. Perusteina mainittiin muun muassa asiakkaan oikeusturvan paraneminen, jatkuvuus, joka helpottaa vammaisen henkilön arjen suunnittelua, turvallisuudentunne, luottamus palvelujärjestelmään, työntekijöiden ja asiakkaiden resursseja tuhlaavan turhan työn vähentäminen vakiintuneissa tilanteissa ja luottamuksensuojaperiaate (hallintolain 2 luvun 6 §).

Oikeuskanslerinviraston mukaan toistaiseksi voimassa olevat päätökset parantavat vammaisen henkilön palvelujen pysyvyyttä, jatkuvuutta ja oikeusturvaa. Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian mukaan ehdotus vahvistaisi asiakkaan oikeusturvaa palveluiden saannin jatkuvuudessa ja luottamusta viranomaiseen. Laillisuusvalvonnassa on tullut usein esille eri syistä johtuvia puutteita palveluiden jatkuvuudessa silloin, kun palvelu on myönnetty määräajaksi, vaikka palveluntarve on jatkunut.

Ympäristöministeriö toteaa, että asumispalvelujen osalta päätöksen voimassaolo toistaiseksi on erityisen tärkeää. Toistaiseksi voimassa olevilla päätöksillä vammaisen henkilön asumiseen saadaan jatkuvuutta, jolloin pitkäaikainen asuminen tutussa ympäristössä on mahdollista henkilön itsensä niin halutessa.

Kansaneläkelaitoksen mielestä ehdotus on kannatettava sillä edellytyksellä, että palveluja koskevia päätöksiä voidaan myös muuttaa asiakkaan tilanteen niin vaatiessa. Toistaiseksi voimassa olevilla vammaisen henkilön palveluja koskevilla päätöksillä voi myös olla merkitystä Kelan vammaiseturusratkaisujen harkinnassa.

JHL toteaa, että työnantajavastuussa olevan kohdalla on otettava huomioon myös henkilön toimintakyvyssä tapahtuvat muutokset, jotka vaikuttavat kykyyn toimia työnantajana.

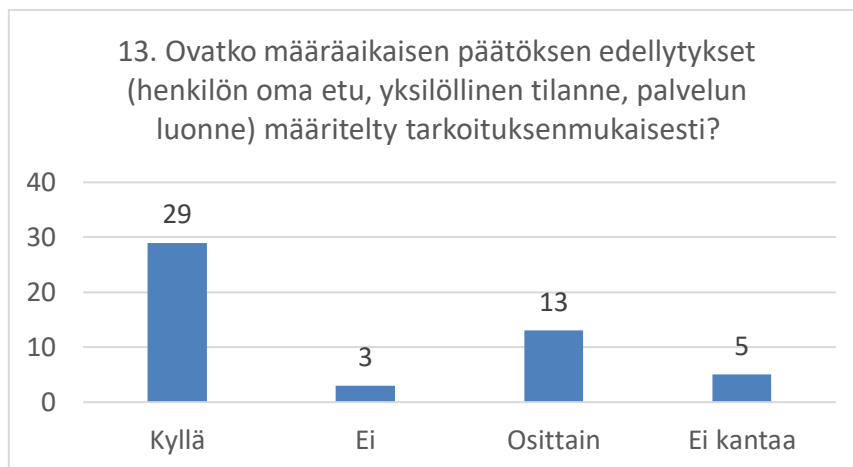
Helsingin kaupungin ja Vantaan kaupungin mielestä toistaiseksi voimassa voisivat pääosin olla päätökset subjektiivisen oikeuden piiriin kuuluvista palveluista.

Määrärahasidonnaiset päätökset tulee edelleen voida tehdä aina tarvittaessa kertaluonteisesti. Eksote kannattaa työryhmän ehdotusta kuitenkin korostaen, että palvelutarve on joka tapauksessa aina arvioitava uudelleen tilanteiden ja tarpeiden muuttuessa, jolloin tarvittaessa tehdään uusi päätös.

Kaikki ehdotusta vastustaneet lausujat (6) ovat kuntien edustajia. Ne totesivat, että asiasta on säädetty jo muussa lainsäädännössä (sosiaalihuoltolaissa) ja että käytännössä päätökset tehdään usein toistaiseksi voimassaoleviksi, mutta määräaikaisillekin päätöksille on tarvetta eikä niiden tekemistä pitäisi vaikeuttaa.

13. Ovatko määräaikaisen päätöksen edellytykset, joiksi ehdotetaan henkilön omaa etua, yksilöllistä tilannetta tai palvelun luonnetta, määritelty tarkoituksenmukaisesti? (s. 16)

Kysymykseen vastanneista lausujista enemmistö, 52 prosenttia (29) katsoi, että henkilön oma etu, yksilöllinen tilanne tai palvelun luonne ovat tarkoituksenmukaisia määräaikaisen päätöksen laissa säädettäviä edellytyksiä. Vastaajista 34 prosenttia (19) piti näitä edellytyksiä osittain tarkoituksenmukaisena. Vastaajista 5 prosenttia (3) ei pitänyt työryhmän ehdotuksia tarkoituksenmukaisina ja 9 prosentilla (5) ei ollut kantaa asiaan.

Muutammat vastaajat toteavat, että muotoilu jättää epäselväksi, mitä tässä yhteydessä tarkoitetaan "yksilöllisellä tilanteella". THL ehdottaa tilalle esimerkiksi muotoilua "henkilön oma etu tai yksilöllinen tilanne", jolloin yksilöllinen tilanne viittaisi nimenomaan henkilöön.

Vammaisfoorumin, Kehitysvammaliiton ja Heta-Liiton mielestä palvelun luonne määräaikaisuuden perusteena on väljä ja vaatii tarkennusta mukaan lukein määrärahasidonnaiset palvelut. Heta-Liitto ehdottaa, että säännöstä muutetaan seuraavasti: "Vammaisen henkilön palveluita koskevat päätökset on tehtävä siten, että ne ovat voimassa toistaiseksi, ellei henkilön oma etu, yksilöllinen tilanne tai palvelun tilapäinen luonne edellytä määräaikaista päätöstä." Heta-Liitto näkee riskinä, että

esimerkiksi henkilökohtaista apua myönnetään määräaikaisilla päätöksillä, jos on vähänkään merkkejä siitä, että avustajatuntien tarve saattaa vaihdella.

Kuluttajaliiton mukaan palvelun luonnetta määräaikaisen päätöksen edellytyksenä tulee arvioida asiakaslähtöisesti.

Kehitysvammaisten Tukiliiton mielestä perusteluihin olisi hyvä kirjata, että päätöksen määräaikaisuuden perusteeksi ei tulisi asettaa sitä, että henkilö oppii hallitsemaan jonkun tietyn taidon tai asian tässä määräajassa. FDUV ja SAMS korostavat, että esimerkiksi valmennuksen ja tuen tarve voi jatkua koko elämän ja toisaalta tietyt tarpeet vaihtelevat esimerkiksi vuodenaikojen mukaan.

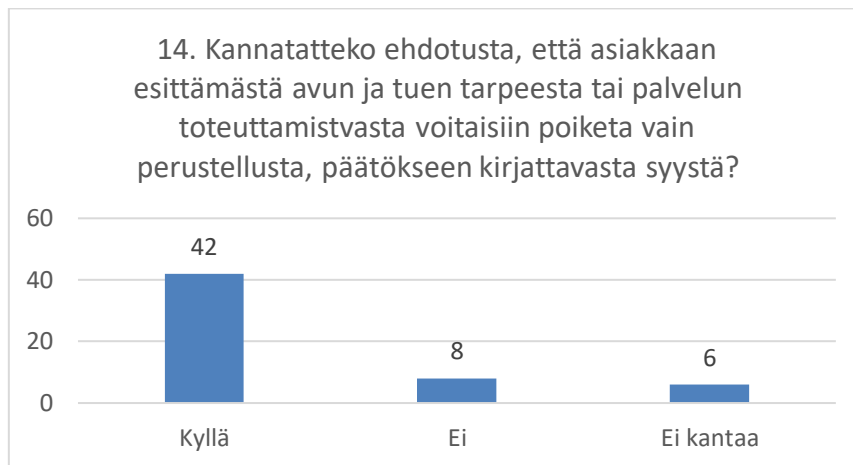
CP-liiton mielestä ilmaisu ”palvelun luonne” on niin vaikeasti tulkittavissa, että liitto ehdottaa sen poistamista. Kehitysvammaliitto korostaa, että palvelujen järjestämis- tai tuottamistapa ei saa vaikuttaa palvelun määräaikaisuuteen.

Lohjan kaupunki toteaa, että etua koskeva osa tulisi poistaa tästä, kuten niistäkin kohdista, joissa se on rinnastettu tarpeeseen. Helsingin ja Vantaan kaupungit ja Ylä-Savon sote katsovat, että edun käsite on ongelmallinen ja vaatii määrittelyä.

Lastensuojelun Keskusliiton mukaan on tärkeää, että säännöksen perusteluissa määritellään, millaisin perustein asiakkaan etua määritellään. Jotta lasta koskeva päätöksenteko voi olla YK:n lapsen oikeuksien komitean tarkoittamalla tavalla yksilöllistä, se tarvitsee tuekseen perusteet, joihin ratkaisuharkinta tukeutuu. Niiden tulee ohjata lapsen edun mukaista päätöksentekoa yleisellä tasolla mutta antaa samalla konkreettiset lähtökohdat tapaus- ja tilannekohtaiseen harkintaan kulloisessakin kontekstissa. Mikäli lapsen edun mukaisen ratkaisun arvioinnilta puuttuvat premissit, se vaikeuttaa arviointiprosessin kirjaamista ja täten myös seurantaa sekä jälkikäteistä arviointia ja valvontaa. Esityksen perusteluissa viitataan SHL 4 ja 5 §:ään. Lastensuojelun Keskusliiton mielestä olisi syytä pohtia, tulisiko vammaisten lasten osalta määritellä tarkemmin, millaisiin premisseihin lapsen edun määrittely nimenomaan vammaispalveluissa perustuu. Asiaa tulisi tarkastella erityisesti lapsen oikeuksien sopimuksen sekä vammaisyleissopimuksen velvoitteiden kautta.

14. Kannatatteko ehdotusta siitä, että asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun toteuttamistavasta voitaisiin poiketa vain perustellusta syystä, joka olisi kirjattava päätökseen? (s.16)

Kysymykseen vastanneista lausujista selkeä enemmistö, 75 prosenttia (42), kannatti ehdotusta siitä, että asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun toteuttamistavasta voitaisiin poiketa vain perustellusta syystä, joka olisi kirjattava päätökseen. Vastaajista 14 prosenttia (8) ei kannattanut ehdotusta ja 11 prosentilla (6) ei ollut kantaa asiaan.

Ehdotuksen kannattajat perustelevat kantaansa erityisesti sillä, että vammaisen henkilön oma käsitys hänen tarpeistaan tulee asettaa toiminnan lähtökohdaksi, vammaisten henkilöiden ja heidän läheisensä asiantuntemuksella yksilöllisistä tarpeista sekä oikeusturvan parantamisella. Vammaisfoorumi arvioi, että säännös voisi vähentää valitusprosesseja ja helpottaa valitusten käsittelyä.

Ihmisoikeuskeskus kannattaa ehdotusta todeten, että kielteisen päätöksen perustelemisen parantaa asiakkaan oikeusturvaa ja on linjassa hyvän hallinnon perusteiden kanssa. Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian mukaan ehdotus täydentää osin hallintolain säännöstä päätöksen perusteluista, parantaa oikeusturvaa ja vahvistaa asiakkaan osallisuutta. Perusteluilla on erityistä merkitystä silloin, kun asiakas harkitsee muutoksenhakua.

Oikeuskanslerinvirasto toteaa, että perusteluvollisuuden korostaminen säännöksessä esitetysti kiinnittää myös päätöksentekijän itsensä huomiota päätöksenteon edellyttämään harkintaan, päätöksen perustelemiseen ja saattaa parantaa perustelujen laatua.

THL huomauttaa, että ehdotettu ”perusteltu syy” terminä voi olla monitulkintainen. Epäselvää voi olla se, kenen näkökulmasta perusteltua syytä tarkastellaan sekä se, mitä voidaan pitää perusteltuna syynä.

Talentian mielestä ehdotus on perusteltu erityisesti, jos vastaava säännös tulee myös osaksi sosiaalihuoltolakia, kuten työryhmän raportissa (s. 37) viitataan.

Päijät-Hämeen Hyvinvointikuntayhtymä kannattaa ehdotusta, mutta toteaa, että tarvitaan linjauksia ja esimerkkejä päätöksenteon tueksi siitä, mitä ovat perustellut syyt, joiden perusteella voidaan tai pitää poiketa asiakkaan esittämästä.

Lapin aluehallintovirasto vastustaa ehdotusta, koska asiakas ei välttämättä osaa määritellä omaa avun ja tuen tarvettaan edes tuettuna. Vammaisen henkilön

mielipiteen erottaminen omaisten ja läheisten mielipiteestä on joskus vaikeaa. Siksi avun ja tuen tarpeen arvion ja toteuttamistavan pitäisi perustua myös ammattilaisen arvioon. Aluehallintoviraston mukaan ehdotus poikkeaa muun sosiaalilainsäädännön periaatteista ja on omiaan tuottamaan eriarvoisuutta eri asiakasryhmien välille. Vammaispalvelulain mukaisten palveluista ja tukitoimista päättämisessä kyse on viranomaistoiminnasta ja sosiaalihuollon ammattihenkilön vastuulle kuuluvasta päätöksenteosta. Hallintolakiin sisältyy jo nyt velvoite perustella päätökset.

Muut ehdotusta vastustaneet lausujat olivat kuntia. Tampereen kaupunki korostaa, että kunnalla pitää olla mahdollisuus arvioida palvelujen välttämättömyyttä, yhdenvertaisuutta muiden asiakkaiden kanssa ja kustannusten kohtuullisuutta. Palvelujen toteuttamistavasta täytyy olla päätävävaltaa palvelujen järjestäjällä ja asiakkaalla. Ehdotuksella on Tampereen kaupungin arvion mukaan todennäköisesti merkittäviä kustannusvaikutuksia.

Jyväskylän, Helsingin ja Vantaan kaupungit korostavat, että palvelujen järjestämisvastuussa olevalla taholla tulee jatkossakin olla selkeä oikeus määrittää palvelun tuottamistapa.

Espoon kaupunki toteaa, että sosiaalihuollon palvelun myöntämisestä päättää viranhaltija, joka perustaa päätöksensä lainsäädäntöön, ohjeistuksiin, lausuntoihin ja selvityksiin sekä ammatilliseen harkintaansa. Espoon näkemyksen mukaan ehdotettu säännös antaisi asiakkaalle käytännössä suoran päätöksenteko-oikeuden omiin asioihinsa ja poistaisi kunnalta harkintamahdollisuuden asiassa. Vammaispalvelulain valmistelussa on huomioitava myös yhdenvertaisuus suhteessa muihin kuntalaisiin ja muuhun sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöön ja palveluihin.

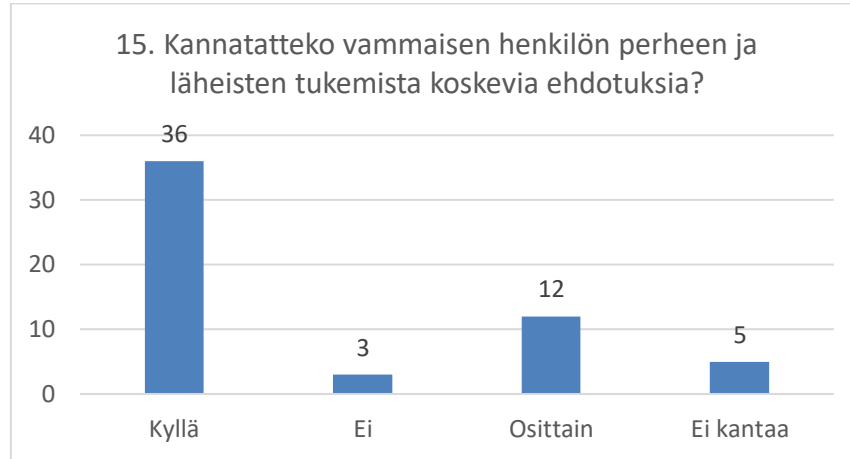
Espoon kaupunki ei myöskään kannata, että palvelukokonaisuudesta on tarvittaessa tehtävä sosiaalihuoltolain 46 §:n mukainen päätös. Espoon kaupungin mukaan kyseisen pykälän käytöstä tai hyödyllisyydestä ei ole tietoa. Asiakkaan palvelukokonaisuuden koordinoinnin kannalta olennaisia ovat toimintatavat, kuten monialainen palvelutarpeen arviointi, omatyöntekijä, verkostotyö, konsultointi. Asiakkaan palvelukokonaisuus ei parane lisäämällä hallinnollista työtä, kuten päätöksentekoa, joka on pois muusta asiakastyöstä. Muutamat muut kaupungit ovat lausunnoissaan samalla linjalla.

Ylä-Savon Sote-kuntayhtymän mielestä ei ole tarkoituksenmukaista, että palvelun toteuttamistavasta tulisi lähes subjektiivinen oikeus, joka lisäisi muutoksenhakuja. Jos muutoksia tarvitaan, ne tulisi tehdä hankintalakiin.

15. Kannatatteko vammaisen henkilön perheen ja läheisten tukemista koskevia ehdotuksia? (s. 16)

Kysymykseen vastanneista lausujista 64 prosenttia (36), kannatti 5 §:ään lisättyjä vammaisen henkilön perheen ja läheisten tukemista koskevia ehdotuksia. Vastaajista

21 prosenttia (12) kannatti ehdotusta osittain ja 5 prosenttia (3) ei kannattanut ehdotusta. Vastaajista 9 prosentilla (5) ei ollut asiaan kantaa.

Ehdotusta varauksitta kannattaneet Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia, THL, Ihmisoikeuskeskus ja Kela toteavat, että etenkin vammaisten lasten kohdalla perheen tukemisen merkitys korostuu. Suomen Kuurosokeat korostaa, että vammaisen henkilön perheen tai läheisten tukeminen voi olla tarpeen myös aikuisen vammaisen henkilön kohdalla. Hengityslaitetopotilaiden mukaan on vammaisen ihmisen etu, että hänen läheistensä voimavaroja ylläpidetään. Kehitysvammaliiton mukaan perheellä ja läheisillä on merkittävä rooli henkilön osallisuuden vahvistamisessa.

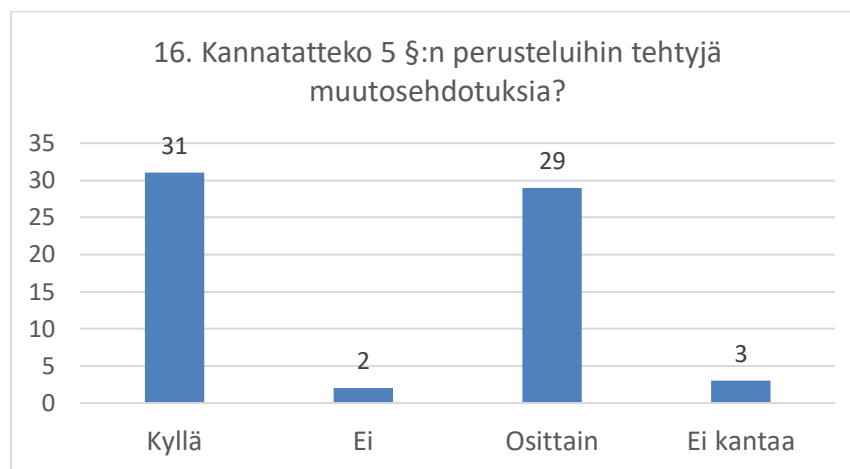
Järjestöitä kaikki muut paitsi Invalidiliitto kannattavat ehdotusta sellaisenaan. Invalidiliitto kannatta ehdotusta osittain ja toteaa näkemyksensä, että vammaispalvelulain perusteella järjestetään erityispalveluita nimenomaan vammaiselle henkilölle yksilöllisen tarpeen mukaan itsenäisen elämän ja osallisuuden varmistamiseksi.

Vaalijalan kuntayhtymä huomauttaa, että läheisten tukimuodot tulisi kuitenkin määritellä tarkemmin, jotta säädöstä voidaan oikein toteuttaa. Myös Valvira kannattaa työryhmän ehdotusta, mutta katsoo, että perheenjäsenten ja vammaisen muiden läheisten välttämättömät, vammaisen henkilön omaa palvelukokonaisuutta tukevat ja täydentävät palvelut jäävät epäselväksi. Valvira esittää, että perusteluihin lisätään esimerkkejä kyseisistä palveluista ja niiden kohdentamisesta. Tarkennusta toivovat myös ehdotusta kannattaneet Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä, Helsingin kaupunki, Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyöpiiri ja Laitilan kaupunki. Kahta kuntaa lukuun ottamatta muut kunnat ja Suomen Kuntaliitto ilmoittivat kannattavansa ehdotusta osittain. Kuntaliitto korosti, että palvelut on toteutettava siten, että ne turvaavat ensisijaisesti lapsen ja nuoren hyvinvoinnin ja kehityksen tukien hänen voimavarojaan ja vahvuuksiaan. Myös ympäristöministeriö kannatti ehdotusta osittain. Ehdotusta vastustaneet kunnat korostivat, että omaisten ja

läheisten tukeminen on toteutettava tarvittaessa yleislainsäädännön perusteella tehtävillä päätöksillä.

16. Kannatatteko 5 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 35-44)

Kysymykseen vastanneista lausunnonantajista 56 prosenttia (31) kannatti päätöksentekoa ja palvelujen toteuttamista koskevan 5 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia. Vastaajista 35 prosenttia (19) kannatti niitä osittain, 4 prosenttia (2) ei kannattanut ehdotuksia ja 6 prosentilla (3) ei ollut asiaan kantaa.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia pitää perusteluiden muutosehdotuksia lähtökohtaisesti tarpeellisina. Muutoksissa tuodaan esille muun muassa julkisen hankinnan osalta keskeisiä seikkoja, kuten hankintayksikön velvollisuus ottaa huomioon palvelua koskeva sisältölainsäädäntö ja asiakkaan tarpeet, suorahankinnan mahdollisuus ja kilpailutuksessa esitettyjen laatuvaatimusten merkitys sekä asiakkaan oikeusturvan varmistaminen tilanteessa, jossa palvelujen sisältö tai muu järjestämiseen liittyvä seikka merkittävästi muuttuu aikaisemmasta. Myös Valvira toteaa, että perustelut ovat tarpeellisia ja selventävät päätöksentekoa.

Oikeuskanslerinvirasto korostaa, että palveluja koskevasta päätöksenteosta ja päätöksen perusteluista on säädettävä johdonmukaisesti ja yhtenäisesti eri laeissa.

Vammaisfoorumi kannattaa Invalidiliiton ehdotusta siitä, että luottamuksensuojaperiaatetta avataan perusteluissa. Tämä tukee 5 pykälän 1 momenttiin ehdotettua lisäystä siitä, että lähtökohtana olisi aina toistaiseksi voimassa oleva päätös.

Kehitysvammaisten Palvelusäätiön mielestä perusteluja tulisi täydentää mainitsemalla, että ihmisoikeussopimusten perusteella lapsen edun toteutumiseksi olisi valittava se ratkaisu, joka asiaa laajasti arvioiden toteuttaa parhaiten vammaiselle lapselle turvattuja oikeuksia. Lisäksi Kehitysvammaisten Palvelusäätiö ja Kehitysvammaisten

Tukiliitto perustelevat sosiaalihuoltolain 46 §:n mukaisen kokoavan päätöksen tarvetta tietyissä tilanteissa.

Kuurojen Liitto ehdottaa, että ilmaisun ”soveltuvan kielen ja kommunikointikeinon” sijaan perusteluissa käytettäisiin ilmaisua ”oikeus käyttää omaa kieltään tai kommunikointikeinoaan” (s. 30 ja 31). Kuurojen liiton mukaan sanan ”soveltuva” käyttö tässä yhteydessä on monitulkintainen ja voi viitata siihen, että arvion kielen tai kommunikointikeinon soveltuvuudesta tekee joku muu kuin vammaisen henkilö itse. Lisäksi Kuurojen liitto ehdottaa, että kirjaus lapsen mahdollisuudesta käyttää soveltuvaa kieltä ja tarvittavia kommunikointikeinoja muutetaan muotoon: ... ”järjestettävä mahdollisuus omaksua ja käyttää viittomakieltä taikka yksilöllisen tarpeensa mukaisia kommunikointikeinoja ja –välineitä” (s. 31).

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) korostaa, että Vammaisten henkilöiden työllistymisen edistämiseksi on erityisen tärkeää, että perusteluissa tuodaan esille työ- ja elinkeinohallinnon palvelut. TEM:n tekemän selvityksen perusteella (Kyröläinen 2020) tällä hetkellä vammaispalveluissa huomioidaan varsin vaihtelevasti henkilön työllistyminen sekä sen tueksi järjestettävät palvelut. Ehdotetulla muutoksella edistettäisiin yhdenmukaisempia käytäntöjä kunnissa.

Kehitysvammaisten Tukiliiton ja Suomen Keskustan mielestä perusteluissa voitaisiin vielä nykyistä konkreettisemmin kuvata, mitä esimerkiksi vanhempien tai sisarusten avun tai tuen tarpeen ”huomioiminen” edellyttää työntekijältä.

Kehitysvammaliiton miestä perusteluissa tulisi vahvistaa kohtaa, jossa todetaan, että sopimukset tulee laatia niin, että ne turvaavat palvelun jatkuvuuden ja että sopimuksista ei muodostu kohtuuttomia tai epätarkoituksenmukaisia seurauksia palvelun käyttäjille.

Heta-Liiton mielestä perustelujen kohdassa, jossa viitataan sosiaalihuoltolain kiireellisiä päätöksiä koskevaan kohtaan (s. 36) pitäisi kuvata esimerkkejä siitä, millaisissa tilanteissa vammaispalveluissa olisi tarve tehdä ja toimeenpanna päätös kiireellisesti. Perustuslain 19 § 1 momentin mukaisen välttämättömän huolenpidon turvaamiseksi päätös voi olla tarve tehdä kiireellisesti määräaikaisena silloin, kun asiakassuunnitelman laatiminen on kesken.

Espoon, Helsingin ja Vantaan kaupunkien mielestä edun käsite on määriteltävä tai poistettava. Espoon mielestä läheisten hyvinvointiin liittyvät perustelut ovat liian yleisiä ja siksi poistettavia. Myös Helsinki ja Vantaa pitävät vastuuta läheisten hyvinvoinnista liian laajana ja toivovat, että perheen tukemisen keinoja avataan perusteluissa tarkemmin.

Tampereen kaupunki toteaa, että 5 pykälän perusteluissa, kuten osallisuustyöryhmän raportissa muutoinkin, asiakassuunnitelma esitetään toisaalta sitovana ja velvoittavana ja toisaalta taas dokumenttina, joka ohjaa palvelujen suunnittelua, mutta ei luo oikeutta palveluihin. Tampereen kaupunki toivoo asiakassuunnitelman asemaan selkeyttä ja tulkinnanvaraisuuden vähentämistä. Lisäksi lausunnossa todetaan, että palvelunjärjestäjän ja tuottajan välinen sopimus ohjaa sitä, ketä asiakkaita millekin palveluntuottajalle ohjataan ja että jokaiselle asiakkaalle ei voida tehdä yksilöllisiä hankintoja. Ei myöskään voi olla asiakkaan etu sitoa kunta "ikuisesti" tiettyihin palveluntuottajiin toistaiseksi voimassa olevin sopimuksin. Sivulla 41 perusteluissa todetaan, että määräaikaisen päätöksen jälkeen uusi päätös on tehtävä hyvissä ajoin ennen edeltävän katkeamista. Tampereen kaupunki huomauttaa, että olennaista olisi myös velvoittaa asiakasta hakemaan palvelun jatkoa ajoissa.

Pirkanmaan liiton PirSote-hankkeen mielestä pääosa perustelujen lisäyksistä ei ole välttämättömiä, koska nämä seikat tulee ottaa huomioon jo muiden lakien nojalla (sosiaalihuoltolaki, asiakaslaki, hallintolaki, hankintalaki). Palvelunjärjestäjälle tulee jättää mahdollisuus arvioida asiakkaan toiveiden kohtuullisuus ja välttämättömyys ja riittävät valtuudet ja edellytykset järjestää palvelut asiakkaille yksilöllistä palvelutarvetta vastaavasti, tasavertaisesti, laadukkaasti ja kustannustehokkaasti. Asiakkaan tarpeen mukaan voidaan käyttää yksilöllistä harkintaa. Palvelun laadun varmistaminen vaatii sopimusta palvelunjärjestäjän ja palveluntuottajan välillä. Asiakaskohtaisissa sopimuksissa palvelun laadun valvonta vaikeutuisi huomattavasti.

Suomen Kuntaliiton mielestä sopimuksia koskevaan lauseeseen tulisi lisätä "mahdollisuuksien mukaan", koska joissain tilanteissa on vain vähän palveluntuottajia ja palveluntuottajien toiminnan jatkuvuus on epävarmaa. Lause kuuluisi tällöin seuraavasti: "Sopimukset tulee laatia *mahdollisuuksien mukaan* niin, että ne turvaavat palvelun jatkuvuuden ja että sopimuksista ei muodostu kohtuuttomia tai epätarkoituksenmukaisia seurauksia palvelun käyttäjille".

Perustelija osittain kannattava Suomen Keskusta huomauttaa, että palveluntuottajien kanssa tehtävien sopimusten kestoja on tarkasteltava asiakkaan edun nimissä myös siitä näkökulmasta, että joskus voi olla asiakkaan edun kannalta perusteltuja syitä vaihtaa palveluntuottajaa tai muutoin tarkastella tehtyjä sopimuksia.

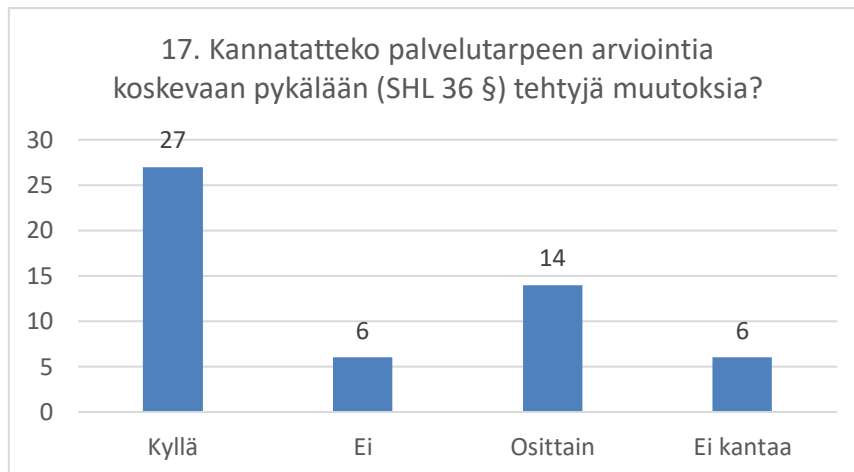
Talentia haluaa lisätä perusteluihin, että SHL 46 §:n mukaisten hoidon ja huolenpidon turvaavien päätösten tekeminen on em. säännöksen mukaan aina virkasuhteisen laillistetun sosiaalityöntekijän tehtävä asiakassuunnitelmassa esitetyn arvioin mukaisesti.

Sosiaalihuoltolain muuttamiseen liittyvät ehdotukset

Sosiaalihuoltolaki 36 § Palvelutarpeen arviointi

17. Kannatatteko palvelutarpeen arviointia koskevaan pykälään tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 17)

Kyselyyn vastanneista lausujista 51 prosenttia (27) kannatti palvelutarpeen arviointia koskevaan sosiaalihuoltolain 36 §:ään tehtyjä muutosehdotuksia. Vastaajista 26 prosenttia (14) kannatti muutoksia osittain ja 11 prosenttia (6) vastusti niitä. Vastaajista 11 prosentilla (6) ei ollut kantaa asiaan

Valvira toteaa, että asiakkaan osallisuus palvelutarpeen arviointiin on myönteinen ja kannatettava asia, samoin velvollisuus selvittää erilaiset palvelujen toteuttamistavat. Valvira pitää hyvänä, että palvelutarpeen arvioinnista, suunnittelusta ja yleisestä palvelujen toteuttamisesta säädetään sosiaalihuoltolaissa, joka koskee kaikkia sosiaalihuollon tarpeessa olevia yhdenvertaisesti. Palvelutarpeen arvioinnin osalta Valvira toteaa, että pelkästään vammaispalvelujen hakeminen ei tulisi johtaa suoraan palvelutarpeen arviointiin. Se voi johtaa kohtuuttomaan asioiden ruuhkautumiseen ja vaikeuttaa niiden vammaisten henkilöiden tilannetta, joiden palvelutarpeen arviointi olisi ensiarvoisen tärkeää tehdä viipymättä. Lisäksi se voi vaikeuttaa kuntien tilannetta kohtuuttomasti. Valvira pitää kuitenkin tärkeänä, että vammaisten henkilöiden palvelutarpeen arviointi turvataan ja että palvelutarpeen arvioinnin aloittamisen määräaika on säädetty ehdotetun mukaisesti.

Lapin aluehallintovirasto toteaa, että palvelutarpeen arvioinnin kiireellisyysarviointi kuuluu sosiaalityöntekijän vastuulle. Asiakas ei voi etukäteen määrittellä, minkä lain mukaisilla palvelulla hänen palvelutarpeeseensa tulee vastata. Asiakkaan ei tarvitse edes osata etukäteen määrittellä, minkä lain mukaisia palveluja hän hakee.

Myös Kuntaliitto näkee ongelmalliseksi sosiaalihuoltolain 36 §:n 2 momenttiin ehdotetun uuden 3 kohdan. Henkilöitä ei saa asettaa palvelutarpeen arvioinnissa keskenään eriarvoiseen asemaan sen perusteella, mitä palvelua he ilmoittavat hakevansa. Kuntaliiton mukaan lisäyksen tarpeellisuutta tulisi harkita, koska tulevan lainsäädännön kokonaisrakenne on epäselvä, ja kyseisen sisältöinen säännös on tällä

hetkellä vammaispalvelulain 3 a §:n 2 momentissa. Kuntaliitto myös edellyttää, että jatkovalmistelussa tulee kiinnittää huomiota pykälien ja perustelujen muodostamaan kokonaisuuteen.

Myös Suomen Keskustan mielestä resurssien tarkoituksenmukaisen suuntaamisen kannalta tulisi vielä pohtia vammaispalvelujen hakijan asemaa.

Siun soten mukaan lisäys ohjaisi ihmisiä hakemaan ensisijaisesti vammaispalveluja.

Talentia katsoo, että voimassa oleva sääntely kiireellisen avun tarpeen arvioinnista SHL 36 §:n 1 momentin mukaan sekä 36 §:n 2 momentin säännös kokonaisuudessaan turvaavat tarpeenmukaiset palvelutarpeen arvioinnit myös vammaisille henkilöille. Ehdotettu muotoilu saattaisi asettaa myös eri asiakasryhmien edustajat keskenään eriarvoiseen asemaan.

Ihmisoikeuskeskus yhtyy huoleen siitä, onko tarkoituksenmukaista edellyttää, että vammaispalveluiden hakeminen johtaa suoraan palvelutarpeen arviointiin.

Vammaisfoorumi ja useat vammaisjärjestöt ovat päinvastaisella kannalla. Niiden mielestä vammaispalvelulain perusteella palveluja hakevat henkilöt on perusteltua lisätä palvelutarpeen arviointia koskevaan sosiaalihuoltolain 36 §:ään asiakasryhmäksi, jonka palvelutarpeen arvioinnin tekeminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun asiakas, asiakkaan omainen tai läheinen tai hänen laillinen edustajansa on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan kunnan viranomaiseen palvelujen saamiseksi. Muun muassa Invalidiliitto ja SAMS kiinnittävät kuitenkin huomiota siihen, että tämä lisää sosiaalityöntekijöiden työpainetta ja voi vaikeuttaa palveluihin pääsyä.

SOSTE toteaa, että palvelutarpeen arviointiin ehdotetuista muutoksista osa koskee kaikkia asiakasryhmiä, mutta osa vain vammaisia henkilöitä. Yleislakiin tehtäviä muutoksia ja niiden vaikutuksia olisi hyvä tarkastella kokonaisuudessaan laajemmin myös muiden asiakasryhmien kannalta.

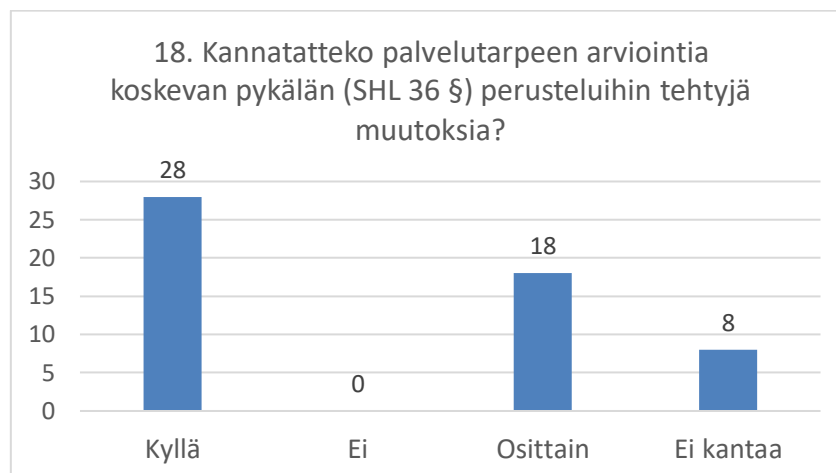
Kela toteaa, että asiakkaiden tilanteessa on yleensä palvelujen rinnalla tarpeen tarkastella myös muutostarpeita ja oikeuksia sosiaaliturvaa koskeviin etuuksiin ja palveluihin (mm. Kelan etuudet ja esim. kuntoutuspalvelut). Meneillään olevan sosiaalihuollon kehittämisohjelmaan liittyvän integroidun asiakassuunnitelman ja monialaista kirjaamista koskevan kehittämistyön osalta Kela on esittänyt, että asiakkaan sosiaaliturvaetuuksia ja –palveluita koskevat tarpeet tunnistettaisiin palvelutarpeen kartoituksessa ja asiakassuunnitelmaa laadittaessa ja tarvittaessa Kelan edustaja voitaisiin myös kutsua selvittämään asiakkaan Kela-tarpeita. Näin asiakas saisi pienemmällä vaivalla etuuksien ja palvelujen yhteensovitetun kokonaisuuden. Tämä on myös yksi sosiaaliturvauudistuksen tavoitteista.

Tampereen kaupunki ja Suomen Keskusta kiinnittävät huomioita ehdotettujen muutosten sosiaalialan ammattilaisten osaamiselle ja moniammatilliselle yhteistyölle asettamiin suuriin vaatimuksiin.

Oikeuskanslerinvirasto esittää harkittavaksi, tulisiko myös sosiaalihuoltolain 36 §:n 5 momenttia täsmentää siten, että virkasuhteisuus olisi aina edellytyksenä palvelutarpeen arvioinnin tekemiselle, jolloin arviointia ei voisi hankkia yksityiseltä palveluntuottajalta tai muulta yksityiseltä toimijalta. Vastaavaa säännöstä on ehdotettu lastensuojelulakiin ja sote- uudistusta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 241/2020 vp; laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 12 §, s. 1256).

18. Kannatatteko 36 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 44-45)

Kysymykseen vastanneista lausujista 52 prosenttia (28) kannatti työryhmän palvelutarpeen arviointia koskevan sosiaalihuoltolain 36 §:n perusteluihin tekemiä muutosehdotuksia. Vastajista 33 prosenttia (18) kannatti niitä osittain ja 15 prosentilla (8) ei ollut kantaa asiaan. Kukaan lausunnonantaja ei vastannut "ei" eli ei vastustanut perusteluihin tehtyjä muutoksia kokonaisuudessaan.

Autismi- ja Aspergerliitto ehdottaa, että perustelujen kohtaan, jossa käsitellään toimintakyvyn arvioimista henkilön omassa asuin- ja toimintaympäristössä, lisätään yhtenä esimerkkiryhmänä henkilöt, joilla on toiminnanohjaukseen liittyvä toimintarajoite. Tämä ohjaisi selkeämmin myös autismikirjon ja muiden neuropsykiatristen asiakkaiden toimintakyvyn arviointia. Autismikirjon yhdistys katsoo, että kielen ja kommunikaatiokeinojen lisäksi perusteluissa tulisi mainita kommunikoinnin mahdollistavat mukautukset.

Vantaan kaupunki toivoo selvennystä siihen, miten toimintakyvyn arviointi "erilaisissa toimintaympäristöissä" käytännössä toteutettaisiin. Myös tukihenkilön rooliin toivotaan lausunnoissa selvennystä.

JHL:n näkemyksen mukaan perusteluissa pitäisi huomioida henkilön mahdollinen työnantajavastuu ja kyky tai kyvyttömyys siitä suoriutumiseen.

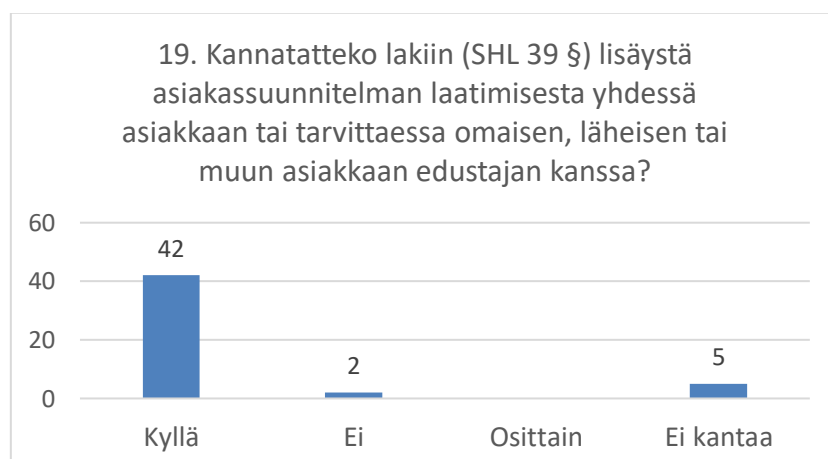
Jos sosiaalihuoltolain 36 § 2 momenttiin lisättäväksi ehdotettu 3 kohta on mukana jatkovalmistelussa, Talentian mukaan perusteluihin tarvitaan lisäyksiä erityisesti eri asiakasryhmien yhdenvertaisen kohtelun varmistamisen näkökulmasta.

Ylä-Savon sote-kuntayhtymä korostaa, että sosiaalihuollon asiakassuunnitelmalla ei voi varmistaa, voiko esimerkiksi terveydenhuolto tai varhaiskasvatus vastata asiakkaan tarpeisiin. Yhteistyö on tarpeellista, mutta sitä ei tule lainsäädännössä vyöryttää sosiaalityön vastuulle.

Sosiaalihuoltolaki 39 § 1 momentti

19. Kannatatteko ehdotettua lisäystä, jonka mukaan asiakassuunnitelma olisi laadittava yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa omaisen, läheisen tai muun asiakkaan edustajan kanssa? (s. 18)

Kysymykseen vastanneista lausujista 75 prosenttia (42) kannatti lisäystä, jonka mukaan asiakassuunnitelma olisi laadittava yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa omaisen, läheisen tai muun asiakkaan edustajan kanssa. Lisäystä osittain kannattavia oli 13 prosenttia (7) ja vastustavia 4 prosenttia. Vastaajista 9 prosentilla (5) ei ollut kantaa asiaan.

Ihmisoikeuskeskuksen näkemyksen mukaan ehdotettu lisäys asiakkaan omaisen, läheisen tai muun edustajan kuulemisesta on kannatettava, mutta samalla on tärkeä huolehtia siitä, että asiakkaan tahto ja oma mielipide ovat asiakassuunnitelman

laadinnassa ensisijaisia. Kehitysvammaliiton mukaan ehdotuksen muotoilu vahvistaa asiakkaan oikeusturvaa.

Kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä pitää tärkeänä omaisen tai muun läheisen tai muun asiakkaan edustajan huomioimista asiakassuunnitelman laadinnassa, koska heiltä voi tulla tärkeitä, asiakkaan etua edistäviä huomioita asiakassuunnitelman kannalta. FDUV ja SAMS toteavat, että omaiset tuntevat asiakkaan tarpeet ja edun.

Vammaisfoorumin ja Näkövammaisten liiton mielestä säännöksen sisältö olisi perusteltua muuttaa siten, että asiakkaalla olisi aina oikeus ottaa mukaan suunnitelman laadintaan hänen valitsemansa henkilö. Sosiaaliviranomaisella olisi velvollisuus kertoa tästä oikeudesta asiakkaalle. Näiden järjestöjen mielestä se, että suunnitelman laadintaan otetaan tarvittaessa mukaan asiakkaan lähipiiriin kuuluva henkilö, ei vahvista riittävästi vammaisen ihmisen asemaa suhteessa viranomaiseen.

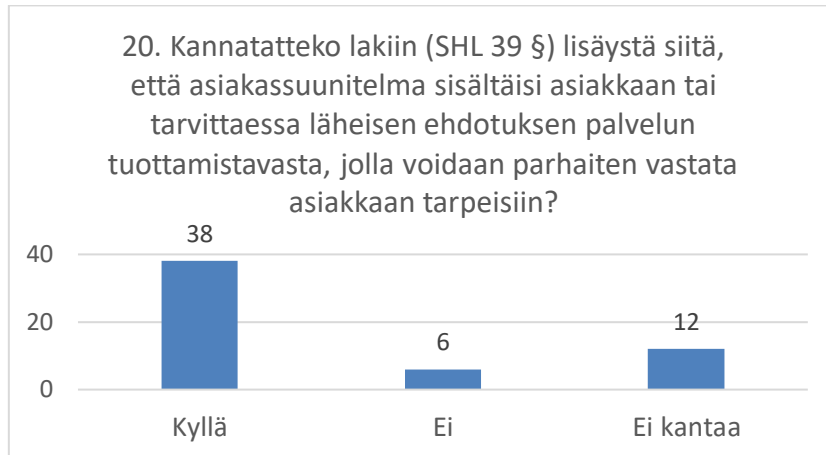
Heta-Liitto muistuttaa, että omainen voi olla myös intressitaho. Liiton mielestä on tärkeää, että ainakin täysi-ikäinen vammaisen henkilö voi itse määrittellä mahdollisimman pitkälle tarpeen sille, osallistuuko prosessiin esimerkiksi omainen. Asiakassuunnitelmassa on ilmeistä, mikä on omaisen ja mikä vammaisen henkilön oma näkemys.

Kunnista ja kuntayhtymistä enemmistö kannattaa ehdotusta. Ehdotukseen kriittisesti suhtautuvat kunnat viittaavat siihen, että omaisten ja läheisten roolista on jo säädetty muussa lainsäädännössä. Lisäksi ne korostavat vammaisen henkilön mielipiteen huomioon ottamista ja harkintaa omaisten ja läheisten osallistumisen tarvetta arvioitaessa. Kuntaliitto lisäisi säännökseen: "Jollei siihen ole ilmeistä estettä".

Sosiaalihuoltolaki 39 § 2 momentti

20. Kannatatteko ehdotettua lisäystä siitä, että asiakassuunnitelma sisältäisi asiakkaan ja tarvittaessa asiakkaan läheisen ehdotuksen palveluiden tuottamistavasta, jolla voidaan parhaiten vastata asiakkaan tarpeisiin? (s. 18)

Kysymykseen vastanneista lausujista 68 prosenttia (38), kannatti lisäystä, jonka mukaan asiakassuunnitelma sisältäisi asiakkaan ja tarvittaessa asiakkaan läheisen ehdotuksen palveluiden tuottamistavasta, jolla voidaan parhaiten vastata asiakkaan tarpeisiin. Ehdotusta vastustavia oli 11 prosenttia (6). Vastaajista 21 prosentilla (12) ei ollut kantaa asiaan.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian mielestä ehdotettu lisäys on tärkeä itsemääräämisoikeuden näkökulmasta ja se vahvistaa osaltaan osallisuutta. Myös Ihmisoikeusliitto totesi, että lisäys vahvistaa asiakkaan osallisuutta. Samoilla linjoilla ovat myös lähes kaikki vammaisjärjestöt ja SOSTE.

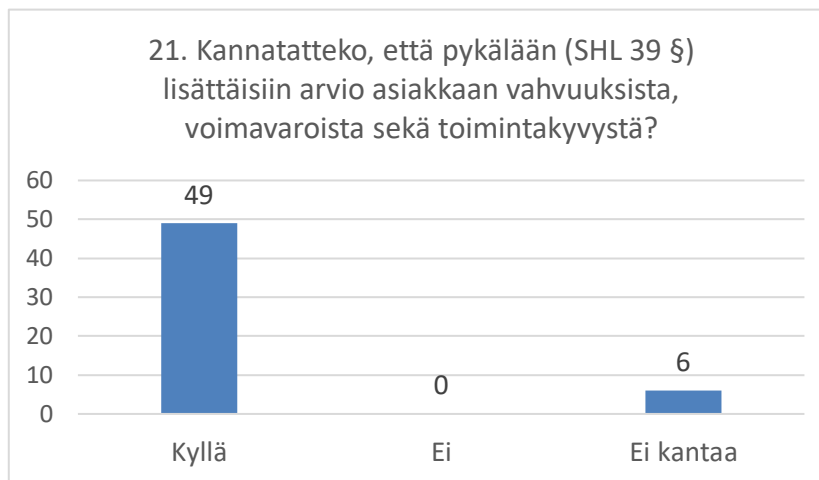
Kuntien ja kuntayhtymien kannat ehdotukseen vaihtelevat, ja osalla kunnista ei ole kantaa asiaan. Ehdotusta kannattava Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri toteaa, että kyseessä on palvelun vaikuttavuuteen merkittävästi vaikuttava seikka. Jyväskylän kaupunki toteaa, että mikäli tätä asiaa halutaan asiakkaalta tai hänen läheisiltään selvittää, niin luonteva paikka tälle on asiakassuunnitelman laatimisen yhteydessä. Tampereen kaupunki on samaa mieltä, mutta täydentää, että usein asiakas ei kuitenkaan tunne palveluja niin hyvin, että osaisi ottaa tuottamistapaan kantaa. Myös Kuntaliitto kannattaa ehdotusta. Ehdotusta vastustavat neljä kuntaa eivät kannata tuottamistavan osalta velvoittavaa säännöstä ja korostavat, että päätöksen tekevällä viranhaltijalla on oltava oikeus päättää palvelun tuottamistavasta.

Kaikki lausunnon antaneet puolueet kannattavat ehdotusta.

Muun muassa työ- ja elinkeinoministeriöllä, ympäristöministeriöllä, Talentiaalla ja Kuluttajaliitolla ei ole asiaan kantaa.

21. Kannatatteko ehdotusta, että pykälään lisättäisiin arvio asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista sekä toimintakyvystä? (s.18)

Kysymykseen vastanneista lausujista 89 prosenttia (49 kpl) kannatti ehdotusta siitä, että asiakassuunnitelmaa koskevaan sosiaalihuoltolain 39 §:ään lisättäisiin arvio asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista sekä toimintakyvystä. Kukaan ei vastustanut ehdotusta. Vastaajista 11 prosentilla (6) ei ollut asiaan kantaa.

Asiakkaan vahvuudet, voimavarat ja toimintakyky ovat THL:n mielestä asiakassuunnitelman kannalta olennaista tietoa. THL kuitenkin muistuttaa, että toimintakyky ja toimintakyvyn kartoittaminen eivät välttämättä ole kaikkien sosiaalihuollon asiakkaiden kohdalla keskeisiä lähtökohtia.

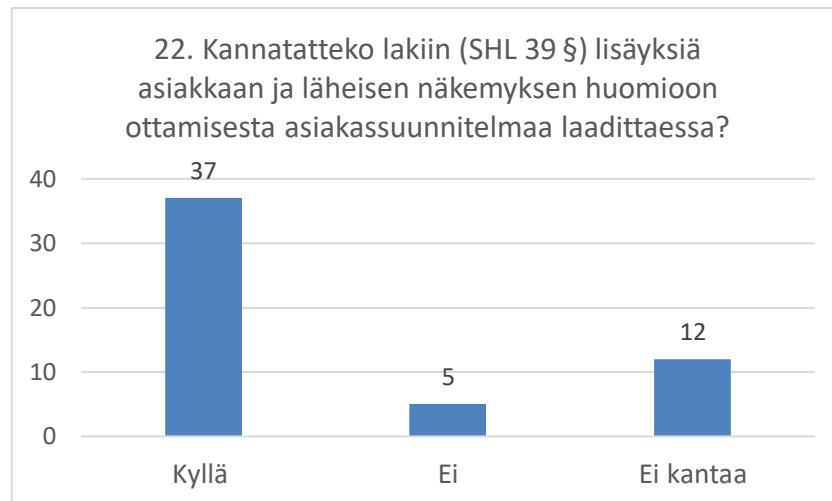
Useat eri tahoja edustavat lausujat ovat sitä mieltä, että ehdotus vahvistaa palvelutarpeen arvioinnin laatua, tukee asiakassuunnitelman laatimista ja palvelujen kohdentumista tarpeiden mukaan sekä lisää palvelujen vaikuttavuutta.

Vammaisfoorumi ja Näkövammaisten liitto sekä Kynnys kannattavat ehdotusta sillä edellytyksellä, että arvio asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista sekä toimintakyvystä tehdään aina yhdessä asiakkaan kanssa ja vain, jos asiakas antaa siihen suostumuksensa. Suomen Kuurosokeat huomauttaa, että voimavarojen ja vahvuuksien arvioinnin tarpeeseen vaikuttaa myös haettava palvelu.

Tampereen kaupungin mielestä vahvuuksien ja voimavarojen arvioinnin laajuus tulisi jättää työntekijän harkintaan. Toisaalta voi olla asiakasta voimaannuttavaa, jos suunnitelmassa ei keskitytä pelkästään vammaisuuteen liittyviin ongelmiin, toisaalta voi olla turhaa tai jopa loukkaavaa yrittää väkisin keksiä "voimavaroja tai vahvuuksia". Asiakkaan oma kokemus voimavaroista ja vahvuuksista on tarkoituksenmukaista kirjata, sillä työntekijä ei voi arvuutella niitä. Sen sijaan niin asiakkaan kuin työntekijänkin arvio asiakkaan toimintakyvystä on tärkeä päätöksenteon perusta.

22. Kannatatteko ehdotettuja lisäyksiä asiakkaan läheisen näkemyksen huomioon ottamisesta asiakassuunnitelmaa laadittaessa? (s. 18)

Kyselyyn vastanneista lausujista 69 prosenttia (37) kannatti asiakassuunnitelmaa koskevaan sosiaalihuoltolain 39 §:ään ehdotettuja lisäyksiä asiakkaan läheisen näkemyksen huomioon ottamisesta asiakassuunnitelmaa laadittaessa. Ehdotusta vastusti 9 prosenttia (5) vastaajista. Vastaajista 22 prosentilla (12) ei ollut asiaan kantaa.

Useimmat kysymykseen kantaa ottaneet lausijat toteavat, että läheisen näkemysten huomioon ottaminen on kannatettavaa. Samaan aikaan lausijat korostavat sen varmistamista, että nimenomaan asiakkaan oman tahdon, tarpeiden ja toiveiden selvittäminen on aina ensisijaista. Osa vastaajista kiinnittää huomiota siihen, että jo nykyinen lainsäädäntö edellyttää läheisten näkemyksen huomioon ottamista asiakassuunnitelmaa laadittaessa.

Vammaisfoorumi kannattaa esitystä varauksin. Ensisijaisesti vammainen henkilö itse määrittelee, kuka on se läheinen ja/tai avustaja/edustaja, jonka näkemykset voidaan ottaa huomioon.

CP-liiton käsityksen mukaan ilmaisu, jonka mukaan asiakkaan läheisen näkemys otetaan huomioon "tarvittaessa" viittaa viranomaisen harkintaan perustuvaan tarpeeseen, joka puolestaan jättää tilaa erilaisille tulkinnoille. Neuroliitto toivoo perusteluihin esimerkkejä tilanteista, joissa läheisen näkemys on otettava huomioon.

Ehdotusta vastustava Espoon kaupunki katsoo, että isompi haaste tällä hetkellä on asiakkaan oman näkemyksen kuin läheisten näkemyksen huomioonottaminen. Espoon mielestä pykäläehdotuksessa on paljon toistoa ja päällekkäisyyttä sekä liiallista yksityiskohtaisuutta. Helsingin kaupungin mielestä perheenjäsenten huomioiminen palveluja suunniteltaessa on aina toissijaista, eikä sitä pitäisi katsoa velvoittavaksi.

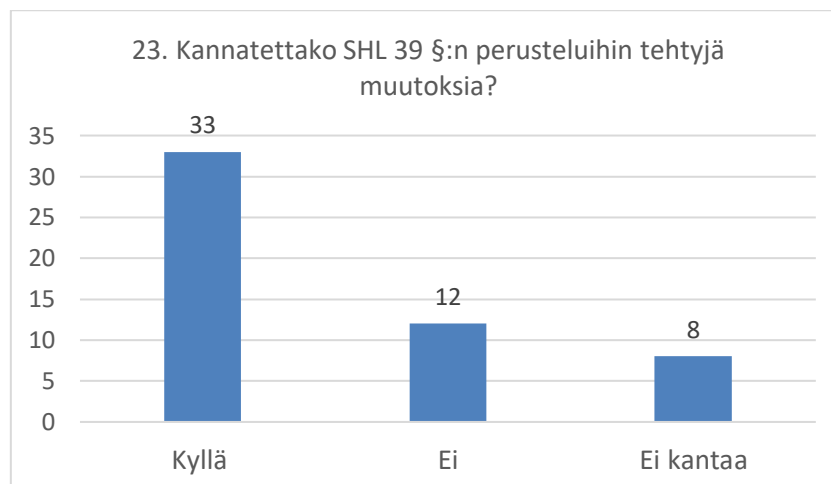
Oikeuskanslerinvirasto ja Kuntaliitto huomauttavat, että ehdotetussa 39 §:n 2 momentin säännöksessä ainoastaan kohdassa 5 on mainittu asiakkaan kutsuma tukihenkilö, kun useissa muissa kohdissa mainitaan asiakkaan läheinen. Asiaa ei ole selvennetty perusteluissa.

Sosiaalihuoltolain 39 §:n 3 momentin mukaan asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa. Pykälän perustelujen mukaan asiakassuunnitelma tarkistettaisiin käytännössä silloin, kun asiakkaan tuen tarpeissa tapahtuisi hänen palvelutarpeeseensa vaikuttavia muutoksia. Lastensuojelulain mukaan asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Oikeuskanslerin virasto esittää harkittavaksi, olisiko myös sosiaalihuoltolakiin perusteltua lisätä velvoite tarkistaa asiakassuunnitelma esimerkiksi kerran vuodessa. Tämä voisi osaltaan turvata sitä, että päivitystarpeen arvioimiseen kiinnitetään riittävästi huomiota ja se voisi turvata myös vammaisten henkilöiden osallisuutta edellyttäen, että tarkistuksessa selvitetään heidän mielipiteensä suunnitelman tarkistamiseen.

Sosiaalihuoltolain 39 §:n perustelut

23. Kannatatteko 39 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 45-46)

Kysymykseen vastanneista lausunnonantajista 60 prosenttia (33) kannatti asiakassuunnitelmaa koskevan sosiaalihuoltolain 39 §:n perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia. Vastaajista 22 prosenttia (12) kannatti muutosehdotuksia osittain ja 4 prosenttia (2) vastusti niitä. Vastaajista 15 prosentilla (8) ei ollut kantaa asiaan.

Oikeuskanslerinviraston mielestä ehdotetun 39 §:n perustelut ovat suppeat ottaen huomioon, että erityisesti säännöksen 2 momenttiin ehdotetaan huomattavia muutoksia.

Myös Talentian mielestä yksityiskohtaiset perustelut ovat suppeat ja vaikeuttavat siten kannan ottamista ehdotuksiin. Talentia toivoo perustelujen laajennusta ja täsmennystä erityisesti 2 momentin 7 kohdan osalta, joka koskee asiakkaan ehdotusta palvelujen tuottamistavasta.

Kynnyksen ja Vammaisfoorumin mielestä lause, jossa todetaan, että ”muutokset toimintakyvyssä voivat liittyä henkilöön itseensä, hänen perheeseensä tai häntä koskeviin ympäristötekijöihin taikka palvelujen järjestämisessä tai toteuttamisessa tapahtuviin tekijöihin” olisi perusteltua muuttaa niin, että toimintakyky viittaisi ainoastaan vammaiseen henkilöön itseensä, ei hänen perheeseensä. Sen sijaan perheeseen ja perhesuhteisiin liittyvä muutos on *olosuhteen* muutos.

Heta-Liitto toivoo perusteluihin vahvempaa painotusta asiakkaan oman näkemyksen selvittämisen ensisijaisuudelle. Jos palvelu päätetään järjestää omaisen eikä asiakkaan esittämällä tavalla, olisi päätöksessä oltava selvät perustelut ratkaisulle. Perusteluissa voisi kuvata esimerkkitilanteita, joissa omaisen, läheisen tai muun edustajan osallistuminen palvelusuunnitteluun voi olla tarpeen.

Perustelujen kirjaus ennalta arvioitavissa oleviin muutoksiin varautumisesta jakaa jonkin verran mielipiteitä. Kirjausta arvostelleen lausujan mielestä se ei ole tarpeellinen, koska asiakassuunnitelma tulee pitää tilannekohtaisena suunnitelmana, joka päivitetään muutoksien yhteydessä. Pitkän aikavälin ennakointi ei ole tarkoituksenmukaista ja voi olla asiakkaalle jopa ahdistavaa.

Lastensuojelun Keskusliitto ei pitänyt tarkoituksenmukaisena ottaa kantaa sosiaalihuoltolakiin tehtyihin muutosehdotuksiin, koska sosiaalihuoltolaki yleislakina koskee useita eri asiakasryhmiä, joiden kannalta siihen ehdotettavia muutoksia tulisi arvioida.

Lausunnonantajat

Autismi- ja Aspergerliitto ry
Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
Espoon kaupunki
Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyöpiiri Eksote
Helsingin kaupunki
Hengityslaittepotilaat ry
Heta - Henkilökohtaisten Avustajien Työnantajien Liitto ry
Ihmisoikeuskeskus
Invalidiliitto ry
FDUV
Jyväskylän kaupunki
Kansaneläkelaitos
Kehitysvammaisten Palvelusäätiö
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry
Kehitysvammaliitto
Kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä
KTO – Kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskus
Kuluttajaliitto – Konsumentförbundet ry
Kurojen Liitto
Kynnys ry
Lapin aluehallintovirasto
Lihastautiliitto ry
Loviisan kaupunki
Laitilan kaupunki
Lapsiasiavaltuutetun toimisto
Lastensuojelun Keskusliitto
Lohjan kaupunki
Muistiliitto
Neuroliitto ry
Näkövammaisten liitto ry
Oikeuskanslerinvirasto
Oulun kaupunki
Pirkanmaan liitto, PirSote-hanke
Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveystyöpalvelujen kuntayhtymä - Siun sote
Porvoo kaupunki
Päijät-Hämeen Hyvinvointikuntayhtymä
Rovaniemen kaupunki
SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf
Sipoon kunta
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira
Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
Suomen Autismikirjon Yhdistys ry
Suomen CP-liitto ry
Suomen Keskusta rp
Suomen Kuntaliitto ry
Suomen Kuurosokeat ry
Tampereen kaupunki
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL
Työ- ja elinkeinoministeriö
Vaalijalan kuntayhtymä
Vammaisfoorumi ry
Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö
Vantaan kaupunki
Vasemmistoliitto rp
Vihreä liitto rp
Yhdenvertaisuusvaltuutettu
Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä
Ympäristöministeriö